

erdélyi report

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIII. ÉVF. 37. (541.) SZÁM – 2014. SZEPTEMBER 26.

Közzétan az autonómia-
tervezet | AKTUÁLIS

Csorba László, főigazgató
Nemzeti Múzeum | HISTÓRIA

A jelen A holnap
árnyékában | JELENSÉG

Britannia a skót népszavazás után

Nagy marad és közös

Kolozsvári
Állami
Magyar
Színház

A.P. Csehov

Ványa bácsi

Rendező: Andrei Șerban

Szeptember 26-án, péntek
este 7 órakor
stúdióelőadás a nagyszínpadon

www.biletmaster.ro

tartalom

HETI MÉRLEG

4–6 A hét hírei
Szűcs László: Két front, sok kétség

AKTUÁLIS

7–9 Cseke Péter Tamás:
Közzvitan
az autonómiatervezet

HÁTTÉR

10–11 Ady András: Nagy
marad és közös Britannia –
a skóciai népszavazásról

JELENSÉG

12–13 Szombati Gille Tamás:
A jelen a Holnap árnyékában

OKTATÁS

14–16 Kustán Magyar
Attila: Professzori kritikák
a felsőoktatásról – egyetemi
tanévnyitó előtt

VERS

15 Markó Béla:
Memorandum – a nyolcvan-
éves Ilia Mihálynak

TÉKA

17 Benczi Boglárka: Akinek
a tisztessége a legnagyobb
hibája – Varga Gábor
könyvbemutatója Budapesten

HISTÓRIA

18–20 Szilágyi Aladár: 1861,
a forradalom és a kiegyezés
igazi válaszutja – Csorba
László történész, a Nemzeti
Múzeum főigazgatója

JELENSÉG

21–23 Szabó Réka:
Ismét pulzált a PulzArt –
Összművészeti fesztivállal
érkezett az ős Szentgyörgyre

RIPORT

24–25 Szűcs László:
Vajdasági reflexiók 2. –
Újvidék

TÉKA

26 Parászka Boróka:
Minden: semmi – Kovács
András Ferenc: York
napsütése zengő tombolás
című kötetről

CÍMLAPFOTÓ: JEFF MITCHELL

ERDÉLYI RIPIORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIII. ÉVF. 37. (541.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZÜCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

SZERKESZTŐK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER

MŰSZAKI SZERKESZTŐK:

BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT

ÁLLANDÓ MUNKATÁRSÁK:

GÁL MÁRIA, HORVÁTH ANDOR, KÖRÖSSI
P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI FERENC,
SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY ISTVÁN,
VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL
DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA

A RIPIORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.

FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT

ÜGYVEZETŐ IGAGZGATÓ: BÉRES ATTILA

ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),

MAGNOLIEI U. 29.

TELEFON/FAX: +40/259/419-924

E-MAIL: RIPIORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA
30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.

MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:
3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA
8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.

BANKSZÁMLASZÁM:

RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO57 BTRL 0050 1202 5360 21XX;

HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO30 BTRL 0051 2202 5360 21XX –

SWIFT: BTRLRO22.

KÉSZÜLT A NAGYVÁRADI

EUROPRINT NYOMDÁBAN.

FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

röviden

■ **Technokrata kormányfőt szeretne a lakosság 35 százaléka, amennyiben Victor Ponta nyer az államelnöki választáson.** A megkérdezettek 26,4 százaléka szerint az új miniszterelnököt is a PSD-nek kellene delegálnia, 21,3 százalék szerint ellenzéki politikusnak kellene betöltenie a tisztséget. A lakosság 43,1 százaléka Mugur Isărescu jegybankelnököt szeretné kormányfőnek, ha Ponta államfő lenne. A második Mircea Geoană szenátor, a harmadik George Maior, a Román Hírszerző Szolgálat vezetője. Amennyiben Klaus Iohannis nyerne a választást, lakosság 31 százaléka szerint Ponta kellene maradjon a kormányfő.

■ **Victor Ponta a legesélyesebb államfő-jelölt, és a legnagyobb arányban benne bízik a lakosság.** A CSCI felmérése szerint Ponta első körben a szavazatok 42 százalékát kaphatja meg, Klaus Iohannis 27 százalékot. A miniszterelnök a második fordulóban is legyőzné ellenfelét 57-43 arányban. A harmadik legesélyesebb Călin Popescu Tăriceanura a lakosság 9 százaléka voksolna, Elena Udrea 6 százalékot kaphat. A választadók 70 százaléka úgy gondolja, Ponta lesz az államfő, és mindössze 17 százalék szerint lehet esélyes Iohannis.

■ **Az 1990 júniusi bukaresti bányászjárás körülményeinek kivizsgálására kötelezte jogerősen a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (CEDO) a román államot, amely kártérítést is köteles fizetni az akkori atrocitások áldozatainak.** 1990. június 13. és 15. között Zsil-völgyi bányászok dúlták fel a fővárost. A vándorok brutális módon léptek fel a Ion Iliescu akkori államelnök által irányított hatalom ellen tüntetőkkel szemben.

Kelemen 270 ezer ajánlást kapott

Az RMDSZ közel 270 ezer támogatói aláírást gyűjtött össze Kelemen Hunor szövetségi elnök államelnöki választáson való indulásához. A Szövetség szeptember 22-én iktatta a dokumentumokat a Központi Választási Irodában, Bukarestben. „Több mint egy hónapos munkánk ért véget, befejeztük az államelnök-választás előtti aláírásgyűjtést. Közel 270 ezer ember támogatott, akiknek ezúton is köszönöm a bizalmat, köszönet mindazoknak, akik ebben a munkában segítettek minket” – nyilatkozta Kelemen Hunor. Hozzátette, a megelőlegezett bizalom számára felelősség és feladat. „Magyar államelnök-jelöltként az a feladatom, hogy minden magyar ember akaratát, vágyát, gondját elmondjam. Ezt más nem fogja megtenni. Minden magyart képviselni, számomra becsületbeli ügy” – hangsúlyozta az RMDSZ államelnök-jelöltje.

„Az elmúlt hetek tapasztalatai is azt mutatják, hogy az emberek bízhatnak Kelemen Hunorban, komoly, kiegyensúlyozott vezetőnek tekintik, akit aláírásukkal arra hatalmaztak fel, hogy a magyarság hangját hallassa, a mi közösségünket képviselje az államelnöki-kampányban is” – emelte ki Kovács Péter, az RMDSZ kampányfőnöke. Az összegyűlt aláírásokkal kapcsolatban, néhány példát említve a kampányfőnök elmondta, Hargita, Kovászna és Maros megyékben összesen több mint 135 ezren, Bihar

megyében 34 ezren, Szilágy megyében 18 ezren, Szatmár megyében 20 ezren, Brassóban 8 ezren, Kolozs megyében pedig közel 19 ezren írtak alá a Szövetség jelöltjének.

Porosenko a Fehér Házban

Barack Obama amerikai elnök fogadta Petro Porosenko ukrán államfőt a Fehér Házban. Az ukrán elnök elmondta, az országának nyújtott amerikai támogatás fokozását kérte Obamától, aki közölte: az a 46 millió dolláros katonai segély, amelyet a washingtoni vezetés már bejelentett, segíteni fogja Ukrajna megvédését az orosz agressziótól.

Obama elítélte a kelet-ukrajnai orosz agressziót, és üdvözölte ukrán kollégájának azon döntését, hogy a helyzet rendezését célzó törvényjavaslatában amnesztiát ajánlott fel az oroszbarát szeparatisták számára, és három évre különleges státust biztosítana Donyeck és Luhanszk megye több régiójának. Az amerikai elnök közölte, országa továbbra is a diplomáciai megoldást támogatja az ukrán válság rendezésére. Porosenko pedig abbéli reményét fejezte ki, hogy a néhány héttel ezelőtt megkötött tűzszüneti megállapodás tartós békéhez fog vezetni.

Porosenko felszólalt az amerikai kongresszus két házának együttes ülésén (fotó). Angolul megtartott beszédében sürgette, hogy az Egyesült Államok biztosítsa Ukrajna számára

különleges biztonsági partneri státust, valamint jelentősen megnövelt katonai támogatást, és hogy léptessen életbe további szankciókat Oroszország ellen.

Különleges státus Kelet-Ukrajnában

Az ukrán parlament zárt ülésén elfogadta a Donyeck és Luhanszk megye egyes területeinek különleges státusáról szóló, Petro Porosenko államfő által benyújtott törvényjavaslatot. Az elnöki előterjesztést az üléstről kiszivárogtatott információk szerint a 450 fős törvényhozás 277 képviselője támogatta. Oleh Tyahnybok, a nacionalista Szabadság párt elnöke közölte, hogy frakciója egyhangúlag elutasította az előterjesztést.

A törvény három évre biztosít a központi vezetéstől független önkormányzást és ehhez kapcsolódóan különleges jogokat Donyeck és Luhanszk megye azon régiójának, amelyre kiterjed a Kijev által az oroszbarát szakadárak ellen indított „terrorellenes hadművelet”.

A javaslat a különleges státus megteremtése érdekében rendkívüli helyhatósági választások megtartásáról rendelkezik a régióban. A dokumentum szavatolja az „orosz és minden más nyelv” szabad használatát a magán- és a hivatalos életben, továbbá amnesztiában részesíti a két megyében történt „események résztvevőit”. Közben a térségben folytatódhatnak a szakadárak és az ukrán hadsereg összecsapásai.

Bárki bárhol szavazhat novemberben

Elutasította az alkotmánybíróság a Nemzeti Liberális Pártnak (PNL) az elnökválasztási törvény módosításával kapcsolatos óvását, így az elnökválasztáson előzetes átjelentkezés nélkül az ország

bármelyik szavazóhelyiségében feliratkozhatnak a pótlistára, és leadhatják voksukat azok, akik nem tartózkodnak a lakcímüknek megfelelő településen. A jobbközép ellenzék azzal gyanúsítja az államfői tisztségre pályázó szociáldemokrata Victor Ponta miniszterelnököt, hogy a választási törvényt módosító, júniusban kiadott sürgősségi kormányrendelettel választási csalást készít elő.

A legutóbbi, 2009-es elnökválasztáson azok a választók, akik nem a lakóhelyük szerinti szavazóköriben voksoltak, csak a pályaudvarokon, üdülőtelepeken és repülőtereken megszervezett speciális szavazóhelyiségekben adhatták le szavazatukat, ott azonban nagy sorok alakultak ki, ami a Ponta-kormány szerint akadályozta a választási jog szabad gyakorlását. A PNL felhívta a figyelmet arra, hogy a Velencei Bizottság egyik ajánlásában kerülendőnek nevezte a választási törvények módosítását a voksolás évében.

Titkosügynök a jelöltek közt?

Egyik induló államfőjelölt sem titkosügynök, – közölte Ilie Sârbu, (foró) a román külügyi titkosszolgálat parlamenti vizsgálóbizottságának alelnöke. A titkosszolgálat egy, Teodor Meleșcanu igazgató aláírásával ellátott iratot juttatott el a vizsgálóbizottságához, amelyből kiderült, nincs titkosügynök a lehetséges államfők, a miniszterek és képviselők, szenátorok listáján. Arra az újságírói

kérdésre, hogy ez a kijelentés a múltira is érvényes-e, Sârbu azt felelte: ez nem fontos, a lényeg az, ami a dokumentumban áll. „Nem adok tanácsokat. Minden szolgálat és bizottság egy általuk meghatározott program szerint működik, de természetesen tartom, hogy a felek elküldjék az iratokat, hogy vége legyen az ügyben kreált mesterséges cirkusznak, amely az országnak sem tesz jót” – fogalmazott az alelnök. Arról, hogy egyes államfő-jelöltek nem töltötték ki az önéletrajzukat teljesen, Traian Băsescu államfő korábban kijelentette, el kellene mondania mindenkinek, ha titkosügynök, ellenkező esetben maga jár ennek utána. Nemrég megerősítette: tud arról, hogy bizonyos jelöltek rejtegetik a valóságot az önéletrajzukban, s nem kizárt, hogy neveket is nyilvánosságra hoz.

Anonim marad a román SIM-kártya

Az alaptörvénnyel ellentétesen nyilvánította az alkotmánybíróság azt a jogszabályt, amelynek értelmében – hivatalosan nemzetbiztonsági okokból – csak személyi igazolvánnyal lehetett volna feltöltős mobiltelefon-kártyát vásárolni. Előzőleg az ombudsman kért alkotmányossági normakontrollt.

A taláros testület arra hivatkozott, hogy nincsenek meg a feltételek a személyes adatok szakszerű tárolására és védelmére.

A kormány április elején fogadta el a jogszabály ter-

vezércikk

SZÚCS LÁSZLÓ

Két front, sok kétség

Úgy tűnik, egyszerre két fronton indult el a várva várt közvita az RMDSZ által a múlt héten a nyilvánosság elé terjesztett székelyföldi autonómia-tervezetről. Román viszonylatban már nem okozott jelentős károkkal járó földrengést, hiszen a korábban kiszivárgott változathoz képest a hivatalos verzió nem mutat radikális eltéréseket, sőt, az első felhőrdülés után már vezető témának sem mondható a román médiában, a civilek egy része pedig kifejezetten jól fogadta, köszönhetően a Legfelsőbb Bírói Tanács buta elítélő nyilatkozatának. A minap még felhőrdülők részben azzal tértek napirendre a javaslat fölött, hogy kampány van, amikor több is belefér, ehhez képest Ponta önnemepeltetése a Nemzeti Arénában sokkal képernyőképesebb az ellenfeleinek is. A titkosügynök államfőjelölről, mint témáról nem is szólva.

Mindez a részleges érdektelenség nem jelenti azt, hogy ne lennének képesek a szunnyadó parazsat bármikor felszítani, ahogy azt sem, hogy bármi esély mutatkozna arra, hogy a román törvényhozás nagyjából ebben az állapotában törvényerőre emelné. Jobb esetben követné a kisebbségi törvény sorsát, a fiók mélyén porosodást, ha tetszenek még emlékezni rá. De azért tabudöntögetésre jó, például lehet beszélni a székelyföldi románok fakultatív magyar nyelvtanulásáról.

Ahogy a hazai politika szereplőit ismerem, hosszabb és indulatosabb – képletesen vérré és voksra menő – vitára van kilátás az erdélyi magyar politikai szereplők között. Nagyjából tét nélkül persze. Össze lehet mérni, kié az igazibb, autentikusabb, pontosabb fogalomrendszert használó, kinek a szövegében van többször leírva a magyar szó, ki tud még rálicitálni a másikra. Kevésbé szól majd arról a vita, hogy melyik változat elfogadására van több reális esély a bukaresti törvénygyárban. Elég arra hagyatkozni, hogy a nemzetközi fejlemények szeszélye folytán realitásként mutatkozik valamiféle autonómia elfogadása? Ezen erősen meg lennék lepődve. Nem látom azt a bukaresti döntéshozó testületet, amely autonómiát adna egy olyan területnek, ahol a lakosok jelentős hányada egy másik ország polgára is. Minden más duma, szavazókábítás. A lényeg meg elporoszkál, mint pesti miniszter a fehér lovon.

Az utóbbi napok izgalmas autonómia-fejleményei közben azt a félelmemet erősítik, hogy háttérbe szorulhat, mint reális cél, a kulturális autonómia, már csak azért is, hisz egy új elem beemelése a közbeszédbe aligha arat hangos tetszésnyilvánítást. Ez itt nem az egyet fizet, kettőt kap akció. Márpedig az országban nagyságrendileg ugyanannyi magyar él a területi autonómia képzelt határain túl is, s ugyan ők nem mind élnek tömbben, a hangzatos politikai szólamokon túl illene képviselni az ő érdekeiket is. El kellene dönteni, hogy az érdekképviselőt valamiféle területi védelmet jelenti, netán azokét – lakóhelytől függetlenül, – akiktől az érdekek védelmére a felhatalmazást elnyerték.

röviden

■ **A képviselőház elutasította a polgármesterek pártváltását legalizáló sürgősségi kormányrendeletet, az RMDSZ-es képviselők tartózkodtak. 195 képviselő támogatta a rendeletet és 110 mondott nemet rá, még nyolc szavazatra lett volna szükség ahhoz, hogy rábólinthassanak. A vita a szenátusban folytatódik, ha ott elfogadják a törvényt, az Alkotmánybíróságon megtámadható. Liviu Dragnea kormányfő-helyettes az RMDSZ-es képviselők tartózkodásáról kijelentette, elvárták volna a támogatásukat, hiszen közösen kormányoznak. Klaus Iohannis, a Nemzeti Liberális Párt elnöke az Országos Korruptióellenes Igazgatósághoz (DNA) fordult, mert szerinte Dragnea hivatali visszaélést követett el a helyi választottak migrációját lehetővé tevő sürgősségi kormányrendelet betérjesztésével.**

■ **Magyar nyelven fordulhatnak a Nép Ügyvédjéhez azokban a közigazgatási egységekben, ahol a magyar kisebbség számaránya meghaladja a húsz százalékot. A Képviselőház plénuma megszavazta a Nép Ügyvédjének működését szabályzó törvény módosítására vonatkozó sürgősségi kormányrendeletet, amely tartalmazza az RMDSZ képviselői által benyújtott jogszabálytervezet javaslatait is. A jogszabály biztosítja az anyanyelv-használat jogát a kisebbségek számára, ennek értelmében, a Nép Ügyvédje intézményéhez anyanyelven nyújthatnak be petíciókat azon állampolgárok, akiknek lakcíme, illetve állandó tartózkodási helye azon közigazgatási egységekben található, ahol a kisebbség aránya meghaladja a 20 százalékot.**

▷ **vezetét. Robert Cazanciuc igazságügy-miniszter akkor elmondta: a jogszabály hatályba lépését követően hat hónapon belül minden feltöltőkártya-tulajdonosnak regisztrálnia kell, ehhez pedig fel kell mutatnia valamely személyi okmányát, és szintén csak személyi igazolvánnyal lehet majd új SIM-kártyát vásárolni.**

Az intézkedés célja a nemzetbiztonsági kockázatok csökkentése lett volna. Amennyiben valaki nem regisztrál szolgáltatójánál, az mindaddig megszakítja a szolgáltatást, amíg nem pótolja a mulasztást. A kezdeményezést a Román Hírszerző Szolgálat (SRI) támogatta.

Victor Ponta árnyalta a képet, mondván: a regisztrációs kötelezettség a jövőre vonatkozik, a bevezetéséről ugyanis a parlamentnek kell döntenie. „Volt egy beszélgetés a Legfelsőbb Védelmi Tanácsban, ennek megfelelően dolgoztunk ki egy törvénytervezetet, amelyet továbbítunk a parlamentnek. A törvényhozás a vitát és a közvélemény tájékoztatását követően úgy dönthet, hogy a rendszer 2015. január elsejétől működésben lépjen” – mondta a kormányfő.

Băsescu aláírta a CAS törvényt

Aláírta Traian Băsescu államelnök azt a törvénytervezetet, amely a munkáltatói nyugdíjjárulék 5 százalékpontos csökkentéséről rendelkezik.

Ezt a legfőbb közjogi méltóság személyesen jelentette be az elnöki hivatalban. Elmondta, továbbra sem ért egyet az intézkedéssel, de alkotmányossági normakontrollt nem kért, mert egyértelmű számára, hogy a törvény nem ütközik az alaptörvénybe. Băsescu korábban már visszaküldte a parlamentnek a jogszabályt, így másodszor ugyanezt nem tehette meg, csak az alkotmánybíróságon támadhatta volna meg a jogszabályt.

Az államfő szerint a kormány hosszú távon nem tudja fenntartani a járulékcsoökkentés nyomán keletkezett bevételkiesést. Mint mondta, a jövő évben a társadalombiztosítási költségvetés deficitje 5 milliárd lejmel nő a járulékcsoökkentés miatt, ezt a hiányt az állami költségvetésből kell betömnie a kormánynak. Băsescu szerint ezért a kormány a novemberi államelnök-választás után vagy eltörli az 5 százalékos csökkentést, vagy adóemelésre kényszerül, más alternatívája nem lesz. Victor Ponta miniszterelnök korábban leszögezte, hogy az intézkedést hosszú távra tervezik, mert fenntartható. Az október 1-től hatályba lépő törvény szerint az eddigi 20,8 százalékos munkáltatói fő járulékkulcs 15,8 százalékra csökken.

Gyengülő társadalmi igazságosság

Egyre gyengébb a társadalmi igazságosság az Európai Unió tagállamaiban, Magyarországon különösen súlyos a helyzet – mutatta ki a német Bertelsmann Alapítvány nemzetközi vizsgálata. Az alapítvány a 2008-2014 közötti időszak fejleményeit áttekintő elemzésében megállapította, az EU ugyan ért el eredményeket a gazdaság stabilizálásában, de a társadalmi igazságosság a legtöbb tagállamban gyengült.

A leginkább érvényesülő trend az északi és a déli tagál-

lamok közötti különbség és a generációk közötti egyenlőtlenség növekedése. Miközben a jó módú észak-európai országokban magas szinten megvalósult a társadalmi igazságosság és a vizsgált időszakban viszonylag stabil maradt a helyzet, más országokban, köztük Görögországban, Spanyolországban, Olaszországban és Magyarországon növekedett a társadalmi igazságtalanság.

A fiatalokat erősebben sújtja a társadalmi igazságtalanság, mint az időseket. Jelenleg az EU egészét tekintve a gyerekek és fiatalok 28 százaléka él a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés fenyegetettségében, ami jelentős növekedés a 2009-ben regisztrált 26,1 százalékhoz képest, miközben az időskori szegénységet sikerült jelentősen csökkenteni.

A felmérésben hat dimenzió – szegénység, oktatás-képzés, munkaerőpiaci helyzet, egészségi állapot, nemzedékek közötti igazságosság és a diszkrimináció-mentesség – mentén, 35 kritérium alapján vizsgálták a társadalmi igazságosságot. Ennek alapján képezték az úgynevezett igazságossági indexet. A rangsort Svédország vezeti, a második helyen Finnország áll, a harmadik Dánia. A kelet-közép-európai térségből Csehország szerepelt a legjobban, de erős a társadalmi igazságosság Szlovéniában és Észtországban is. Az uniós átlag alatt teljesít Magyarország, Bulgária, Románia és Görögország.

Közvitán az autonómiatervezet

Nem csak a román társadalomnak a magyar autonómiaigénnyel kapcsolatos félelmeit kell eloszlatnia és a román politikusok ellenállását legyőznie az RMDSZ-nek ahhoz, hogy a múlt héten közvitára bocsátott autonómiatervezete életbe lépjen. Kelemen Hunorékra elhúzódó, többfrontos politikai küzdelem vár. CSEKE PÉTER TAMÁS írása.

Több frontot is nyitott az RMDSZ, amikor Kelemen Hunor szövetségi elnök múlt csütörtökön közvitára bocsátotta a hónapokon keresztül érlelődő tervezetüket (lásd *keretes írásunkat*) Székelyföld autonómiájáról: a román döntéshozók ellenállása mellett a korábban saját autonómia-statútumot kidolgozó Székely Nemzeti Tanács (SZNT) bírálataira, illetve Brüsszel értetlenkedéseire is számíthat. A törvény fogadtatását az ismertetését övező belpolitikai kontextus is befolyásolta: Románia alig több mint egy hónap múlva államfőt választ. Emellett nem feledkezhetünk meg a külpolitikai kontextusról sem: Skócia a tervezet közvitára bocsátása napján szavazott a függetlenségéről, Ukrajnában változatlanul válságos a helyzet.

A törvény elfogadtatásának mindekenélőtt egy gyakorlati akadálya

is van: nem illeszthető be a román alkotmány kereteibe. Kelemen Hunor jelezte is, hogy a szövetség új alkotmány megalkotását javasolja.

Kelemen Hunor az autonómia-tervezet kolozsvári ismertetésekor

Szerinte a román társadalommal folytatandó „ésszerű” közvita és az előítéletek eloszlatása a legfontosabb: a tervezet parlamenti előterjesztésére az RMDSZ nem szabott magának határidőt. A közvita előreláthatóan hosszú időt, „nem egy hetet, nem egy hónapot” vesz igénybe – tette hozzá. Az RMDSZ olyan konferenciákat, kerekasztalokat akar szervezni román politikusok és szakértők bevonásával, amelyek segítenek eloszlatni a magyar autonómiaigénnyel kapcsolatos félelmeket a román társadalomban – magyarázta.

Az MPP a parlamenti beterjesztést sürgeti

A magát az autonómia-küzdelem „egyetlen hiteles romániai képviselőjének” hirdető Erdélyi Magyar Néppárt lapzártánkig nem kommentálta az RMDSZ tervezetét. Az EMNP már korábban közölte, lemond a saját tervezetéről, és teljes mértékben támogatja a Székely Nemzeti Tanács autonómia-statútumát, így államfőjelöltjük, Szilágyi Zsolt az SZNT támogatását is élvezheti a kampányban. Tény, az RMDSZ-nek eddig egyetlen romániai politikai szövetségese van a törvény elfogadtatásában, a Magyar Polgári Párt, amellyel korábban együttműködési megállapodást is kötött.

A tervezetet is a két szervezet szakértői dolgozták ki közösen, így értelemszerűen az MPP is magáénak érzi – nyilatkozta az *Erdélyi Riportnak* Kulcsár Terza József, az MPP háromszéki elnöke. „Bizonyos pontjaiban nem tudtunk ugyan zöldágra vergődni az RMDSZ szakértőivel, ám örülünk, hogy végül megszületett a statútum” – mondta a politikus. Közölte, hogy a közvita során újra benyújtják a módosító javaslatukat, emellett sürgetik a tervezet mielőbbi parlament elé terjesztését. „Bár nekünk is van egy alkotmánymódosító csomagunk, szerintünk a jelenlegi alkotmányos keretek közt is meg kell próbálni elfogadtatni a parlamenttel a statútumot. Be kell nyújtani a tervezetet, aztán meglátjuk, mit szól hozzá az alkotmánybíróság” – fogalmazott Kulcsár Terza József. Ha-

A dél-tiroli modell az RMDSZ-tervezet alapja

A dél-tiroli autonómiamodellt román jogi környezetbe átültető statútummal az RMDSZ a román egységes és oszthatatlan állam keretében óhajt autonómiát biztosítani a – Maros, Kovászna és Hargita megyei településeket magába foglaló – Székelyföld Régióinak. A régió fővárosa Marosvásárhely lenne, a Regionális Tanács székhelye Székelyudvarhelyen, az adó- és pénzügyi hivatalok központja Csíkszeredában lenne, az autonóm régió többi végrehajtó szerve pedig Sepsiszentgyörgyön működne. A statútum meghatározza azokat a jogköröket, amelyek regionális hatáskörbe kerülnének, leírja a régió pénzügyi működését (az adók mintegy fele helyben maradna), és az etnikai arányosság elvét érvényesítené a regionális intézményekben, köztük az igazságszolgáltatás szerveiben. A Székelyföldet egy 77 tagból álló, közvetlenül választott regionális tanács és egy Csíkszeredában székelő végrehajtó testület vezetné. Ez utóbbi tagjait Székelyföld elnöke nevezné ki a régió hivatalos közlönyében publikált rendeletben. „Az állam nem szűnik meg ezen a területen(...) A prefektusi (kormánybiztosi) hivatal is megmarad, a megyék megmaradnak” – mondta a tervezet bemutatásakor az RMDSZ elnöke.

Nem árt, ha a román politikum tudja, hogy az RMDSZ tervezete mellett létezik egy radikálisabb változat is (Antal Árpád)

sonlóképpen fogalmazott az MPP elnöke, Biró József is. Közölte, pártja társszerzőként magáénak is tekinti a székelyföldi autonómiatervezetet, és arra szólította fel az autonómia híveit, hogy „ne álljanak sértődötten félre”, hanem vegyenek részt a státútum jobbítását és a román közvéleménnyel való elfogadtatását célzó közvitában.

Izsák nem érti, miért kell több tervezet

Biró József intése elsősorban a Székely Nemzeti Tanácsnak szólt, amelynek elnöke, Izsák Balázs úgy vélte: bomlasztja a székelyföldi autonómiamozgalom egységét, illetve a román hatalom által „ellenőrzött” alternatív mozgalmat teremt az, hogy a kormányban részt vevő RMDSZ nem az SZNT tervezetét vállalta fel, hanem újat dolgozott ki. „A mi tervezetünket annak idején az RMDSZ egyik szenátora (Csapó József – szerk. megj.) dolgozta ki, és az RMDSZ képviselőinek és szenátorainak egy csoportja terjesztette a parlament elé. Nem értem, miért nem támogatja az RMDSZ az SZNT tervezetét, akár módosításokkal” – nyilatkozta az *Erdélyi Riportnak* Izsák, aki lapzártánkig még nem olvasta el az RMDSZ tervezetét. Közölte, az SZNT nem zárkózik el a közvitától, a későbbiekben módosító javaslatokkal áll majd elő.

Izsák az RMDSZ tervezetének tartalmától függetlenül fenntartja, hogy nincs alkotmányos akadálya a Székelyföld autonómiájának, az SZNT státútuma életbe léptetésének – ahogy ezt Kelemen Hunorék állítják. Kérdésünkre elismerte, hogy a SZNT tervezete is régiónak nevezi az autonóm Székelyföldet. Elismeri azt is, hogy tervezetük elfogadásának ez valóban objektív akadálya, ugyanis a román alkotmány nem ismeri el a régiót, mint közigazgatási egységet. Felvetésünkre, hogy ezek szerint azt is elismeri: az SZNT félretájékoztatja a közvéleményt, amikor azt hirdeti, hogy a tervezete nem ütközik a román alkotmányba, Izsák nemmel válaszolt. „Tervezetünkben a régiót helyettesíthetjük a megye fogalmával. Bírálóink belekapaszkodnak ilyen fogalmi apróságokba” – magyarázta. Szerinte nem lehet megvárni a megfelelő

közhangulatot egy olyan kétharmados többség megalakulására, amely a székely autonómiának megfelelő alkotmánymódosítást hajt végre, ahogy az RMDSZ találja. „A közhangulat már rég megvan a régió fogalmának bevezetésére az alkotmányba” – magyarázta. Emlékeztetett arra, hogy az alkotmánymódosítás folyamata épp azért indult be két éve Romániában, hogy az alaptörvénybe kerüljön be a régió fogalma. „Ezt akarja ma a román baloldal és jobboldal egyaránt. Ezt akadálnak nevezni szerintem ezért értelmetlen” – jelentette ki. Hangsúlyozta, az SZNT tervezetének kiindulási pontja a jelenlegi alkotmány 17. cikkelyének harmadik bekezdése, amely szerint autonóm közigazgatási hatóságok sarkalatos törvénnyel létrehozhatók. „Az autonóm Székelyföld a Székely Önkormányzati Tanács megalakulásával jönne létre, amely egy autonóm közigazgatási közhatóság lenne” – magyarázta.

Arra a felvetésünkre, hogy az alrégió fogalmának bevezetését az RMDSZ a székely autonómia megteremtése jogi keretének javasolta az alkotmány módosításakor, Izsák azt válaszolta: ez egy kompromisszumos megoldás volt. „Ezzel a megoldással az RMDSZ hallgatólagosan elfogadta a Székelyföld beolvasztását a közigazgatási hatáskörökkel felruházott majdani fejlesztési Közép-regióba” – vélekedett.

Ponta csak decentralizációt támogat

A bukaresti politikusok és a közvélemény számára nem jelentett meglepetést az RMDSZ tervezetének közvitára bocsátása, ugyanis a dokumentum egy változata korábban kiszivárgott a román nyelvű sajtóba. Román elemzők már akkor arról írtak, hogy Székelyföld autonómiájának ilyen szintű felvállalása maga után vonja az RMDSZ eltávolítását a kormányból, ez azonban nem következett be. Ennek egyik magyarázata lehet, hogy Victor Ponta miniszterelnök, a Kelemen Hunorékkal koalícióban lévő Szociáldemokrata Párt (PSD) államfőjelöltje nem szeretne magyar szavazatokat veszíteni, ezért nem szánta rá magát semmilyen radikális lépésre, ilyen jellegű nyilatkozatokat sem tett. Egy interjúban úgy fogalmazott: nem támogatja Székelyföld területi autonómiáját. Szerinte a tervezet kezdeményezői is tudják, sem a PSD, sem a többi román párt nem támogatja a tervezetet. Úgy vélte, annak bemutatása része az elnökválasztási kampánynak. Ponta úgy látja, a modern román államnak, amely védi a kisebbségeket, azon kell dolgoznia a magyar kisebbség legitim képviselőivel, az RMDSZ-el együtt, hogy kiszélesítse a decentralizációt. Szerinte nem szabad elindulni olyan „lejtőn”, amely viszályt, széthúzást eredményez. Egyetért a decentralizációval, hogy a helyi választottak több hatáskört kapjanak, de van egy határ, amit

A közhangulat rég megvan a régió fogalmának bevezetésére a román alkotmányba. Ezt akarja ma a román baloldal és jobboldal egyaránt. Ezt akadálnak nevezni ezért értelmetlenség. (Izsák Balázs)

Több román civil szervezet kiállt az RMDSZ mellett

Amikor az RMDSZ tervezetének korábbi változata kiszivárgott, a bírák és ügyészek szakmai testületeként működő Legfelső Bírói Tanács (CSM) állásfoglalásában megkérdőjelezte a dokumentum alkotmányosságát, és az erről rendezendő közvitát is veszélyesnek minősítette. A testület úgy fogalmazott: „minden olyan – a közbeszéd tárgyává tett – téma, amely túlmutat az alkotmányosság keretein, az igazságszolgáltatás függetlenségét és tekintélyét veszélyezteti, illetve támadást jelent a jogállam ellen”.

Az állásfoglalás ellen az RMDSZ és több román civil szervezet is tiltakozott, arra hivatkozva, hogy a szabad véleménynyilvánítás betiltása vagy korlátozása a demokráciát és a jogállamiságot ásná alá. Az ActiveWatch médiafigyelő ügynökség, a Jogforrás Központ, a CeRe közéleti részvételt bátorító szervezet és a Funky Citizens Egyesület rámutatott, hogy az alkotmány politikai döntés eredménye, az ilyen közérdekű ügyekről rendezendő vitát nem akadályozni, hanem bátorítani kell. „Felhívjuk a CSM figyelmét arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményének tizedik cikkelye szerint mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához (...) Ez a jog magába foglalja az alkotmány előírásainak megvitatási szabadságát is, beleértve azokat a cikkelyeket, amelyeket nem lehet alkotmánymódosítással megváltoztatni” – olvasható a négy civil szervezet közleményében.

egyetlen román párt sem lép túl, még az ellenzék államfőjelöltje, a német kisebbségi Klaus Iohannis sem – mondta Ponta.

Andreea Paul, az ellenzéki Demokrata Liberális Párt első alelnöke a demokraták és a román liberálisok alkotta Keresztény-liberális Szövetség (ACL) nevében kijelentette: az RMDSZ tervezete alkotmány- és Európa-ellenes, szélsőséges nézőpontot tükröz és gyűlöletet szít. Úgy fogalmazott, az RMDSZ azon törekvése, hogy „párhuzamos társadalmat” építsen ki, sikertelen lesz.

Antal: nem a világ vége, ha több tervezet van Az RMDSZ tervezetének egyik kidolgozója, Antal Árpád sepsiszentgyörgyi polgármester az *Erdélyi Riport* kérdésére elismerte: az autonómia megvalósítása többfrontos közdelem lesz. Az SZNT bírálataira reagálva kijelentette, személyesen is sértették őt Izsák Balázs nyilatkozatai. Emlékeztetett arra,

hogy az SZNT korábban többször is számon kérte az RMDSZ-en az autonómia ügyének képviselését, és most akkor támadja az RMDSZ-t, amikor konkrét tervezettel áll elő. Antal mindazonáltal úgy véli: „nem a világ vége”, ha több autonómiatervezet is van. „Nem árt, ha a román politikum tudja, hogy az RMDSZ tervezete mellett létezik egy radikálisabb változat is, amelyet egy RMDSZ-nél radikálisabb szervezet képvisel. Ez növeli a tárgyalókészségüket” – magyarázta. Szerinte az SZNT hozzáállása azért sem annyira zavaró, mert az RMDSZ tervezetét az MPP is felvállalta, így elmondható, hogy a romániai magyar közképviselő 95 százaléka áll mögötte. Hozzátette, az EMNP csak rövid távú politikai megfontolásokból mondott le a saját tervezetéről. „Én is ismerem a néppárti politikusok véleményét az SZNT autonómia-státútumáról. Számításból léptek így” – fogalmazott. A román politikusok reakciókról elmondta:

Három megyét érintene az autonóm terület

nyilván nem számított arra, hogy a parlament gyorsított eljárással elfogadja az RMDSZ tervezetét. Victor Ponta visszafogott nyilatkozatai szerint azt bizonyítják, hogy európai politikus módjára kíván viselkedni, „függetlenül attól, hogy akar-e magyar szavazatokat vagy sem”.

A polgármester elárulta, kezdetben azt szorgalmazta, hogy az autonómiatervezetet mielőbb becsássák közvitára, minél távolabb az elnökválasztási kampánytól. „Most azonban magam is egyetértek az időzítéssel. Sok román politikus ugyanis azért nem támadja, vagy reagál visszafogottan a tervezetre, mert úgymond az RMDSZ választási kampányfogatásának tekinti. Emellett államfőjelöltként Kelemen Hunornak lehetősége lesz a lehető legselesebb nyilvánosság előtt beszélni a tervezetről” – mondta az előljáró.

A polgármester emlékeztetett arra, hogy a Legfelső Bírói Tanács elhamarkodott állásfoglalását (*lásd keretes írásunkat*) több román civil szervezet is kifogásolta. „És már hallottam román elemzőket – például Cristian Pârvolescut – nyilatkozni arról, hogy a tervezetbe foglaltak a romániai magyar közösség legitim célkitűzéseit jelentik. Tehát elindulhat róla egy érdemi párbeszéd a románokkal is” – vélekedett.

Felvetésünkre, hogy milyen nemzetközi támogatásra számíthat az RMDSZ, amikor az EU döntéshozói zsigerből elleneznek minden fajta etnikai alapon történő közigazgatási átszervezést, Antal emlékeztetett: a székelyföldi magyar közösség az egyetlen, nagy tömbben élő kisebbség Európában, amelynek nincs különleges státusa. „Ezért csak olyasmit kérünk, ami Európában már létezik” – magyarázta. Szerinte a skót népszavazás is bizonyítja, hogy az európai nemzeti közösségek függetlenedési vagy autonomista törekvéseikhez demokratikus módon is viszonyulhatnak az EU-tagállamok. „Nézzük csak meg, hogy a spanyol kormány milyen bénán kezelte a katalán elszakadási törekvéseket Londonhoz képest. David Cameron brit miniszterelnök azonban az érveket választotta a skót törekvések elfojtása helyett. Ezzel példát mutatott Bukarestnek is” – fogalmazott.

Nagy marad és közös Britannia

A referendum előtti felmérésekkel szemben viszonylag biztos többséggel marad Skócia része Nagy-Britanniának. A népszavazás következményeit, a lehetséges hatásokkal együtt ADY ANDRÁS írása összegzi.

Négy nappal a skóciai függetlenedési referendum előtt újraneztem a témával foglalkozó szalagcímeket és ilyes hangulatúak böktek meg: merre-hová angol/skót gazdaság?; szétrágja-e Skócia az EU-szövetet? A hajszálon múltó együtt maradás ellenére a válás kérdését előbb-utóbb újra felteszik, a forma ugyan tán változik, a tartalom nem, ahogy a járulékos kérdések leg-többje is maradandó. Mind mélyen-szántó témák, de egy valami zavart: nekem csak az jött le, a brit unió szétbomlásának vezérkérdése, hogy az angol pénzek maradnak még kissé a Felföldön, vagy London környékére húzódnak vissza? Cameron brit miniszterelnök sem képviselt mást, mint egy, már 2012-ben is a pénz miatt aggódó álláspontot, miközben menteni próbálta az uniót, kölcsönös gazdasági érdekeket hangoztatva, amelyek a skótokat maradásra kell bírják.

Az EU, az „igen-ben” egy sokak által kipróbálható kiváláshullám rémes problémakisdédét látta

Nem pukkadt ki az uniópártiak lufija

Három század Britannia Az üzeneteknek hiányzott a történelmi dimenziója. Tény, a függetlenedés fő motorja, a Skót Nemzeti Párt (SNP) vezére sem a históriához ragaszkodott, ahogy a függetlenségért vívott, ő is inkább a gazdasági szempontokkal foglalkozott. Igaz is, mi a fenének izgultak a népszavazás támogatói, ellenzői annyira és annyian, ha a vezérek sem emlékeznek már, miért is maradt egyben a háromszáz éve összekalapált két ország? Ha nem emlékszünk, nincs mit elfeledni, nincs min keseregni. Pedig a történelmi háttér létező döntő érv, akár belátják, akár nem: az angolok mindenkor féltelme Franciaországtól és attól, hogy Skócia lesz a franciák bázisa Anglia lerohanásához, a skót terület elfoglalásához vezetett. A skótok féltelme, hogy Anglia önvédelmi területnek fogja használni őket, önvédelmi harcsorozatokot eredményezett. Az 1707-es uniós döntés és Nagy-Britannia Parlamentjének létrehozása akkoriban a szegény Skóciának is érdeke volt, a gazdag Angliához csatlakozni. Előtte is, utána is, akkor és most, ebben a képletben az egymást rühellés az egyetlen konstancia, amely viszont együtt élő képességgé

szocializálódott. Szóval hagyjuk a mindkét oldalon sírjukban forgó nemeseiket, akikből skót létükre angol király is lett (nem Stuart Máriára gondolok, hanem a skót VI. Jakabra, akiből I. Jakab angol király lett), a szabadsághősöket és a lázadások leverőit, a közös történelem kerekére ráragadtakat, s nézzük: mi lett más, de alig változó?

„Fontos kérdések” Az angolok egységhez ragaszkodása teljesen érthető: ez az ország, ha nem is Francis Drake-től, de Nelsontól számítva mindenképpen meghatározta Európa történelmét, létrehozta Amerikát és egykori gyarmatbirodalmi hatásai máig érezhetőek. Ha csak történelmileg nézzük a kohabitáció bontásának vágyát, úgy a skót szeparáció is teljesen érthető, főleg ha a nemzeti önrendelkezés jogát is idevesszük. De forgalomban volt ez a fogalom már az első világháború végén, forgalomban van az EU-t bomlasztó jelenséggént. Egyelőre egyetlen pozitív, követendő példára tudok csak gondolni: a haveli cseh-szlovák válásra. Lehetett volna a skót megoldás a másik politika-civilizációs bravó! Csakhogy az angolok szerint, főleg az angol bankok kivonulással való fenyegetőzésével, Skócia belerokkant volna a leválásba, s elfelejtette volna, hogy a szeparáció után is használja a fontot, mint nemzeti fizetőeszközt. London ettől „fontosan” felháborodott, ám azt hiszem, ez is egy olyan birodalmi gondolkodás része, amely számunkra majdnem dekódolhatatlan. De ki akarna például úgy Székelyföldet, hogy a lej maradjon a pénze? Ami viszont skót maradt volna, az az északi-tengeri olaj- és gázlelőhelyek, és ezek pénzgyárak, jólét-garanciák. Kérdés, hogy a közösből büszke-sértődöttén hazatérő angol pénzüzmények mekkora rész közös államháztartás-tartozással tértek volna meg Londonba, netán majdnem tartozás nélkül hagyva az új Skóciát? Hol lenne ez baj Skóciának, amely adott esetben tapasztalhatna némi gazdasági visszaesést az angol biznissz távo-

zása, meg a fizetőeszköz keresgélés miatt, de ebbe korántsem halna bele. Még valami: ha ismét osztolni kell, mennyi a skót arany az angol nemzeti aranytartalekből?

Az Unió fóbiái Az angol ígéretek úgy lettek egyre bájosabban marasztalók, ahogy a közvéleménykutatások a finis közeledtén hozták az igennel szavazók előnyét, s az ajándécsomagban széles spektrumú adó- és kölcsönfelvételi-kedvezmények, erre teljesebb jogkör és majdnem teljes döntésszabadság szerepelt. Lassan úgy nézett ki, nincs is értelme az önállósulásnak, Skócia már az, csak papíron a régi. Mellesleg ez a plusz-szuverenitás, az önsorsirányítás jogtöbblete, vagy finansziális-fiskális pozitív diszkrimináció mindenképpen felveti a nacionalista szlogenek szakítóerejének kérdését az EU-környezetben. Skócia egy, az Unión belül már amúgy is szabados státussal bíró Angliának nyújtott be valókeresetet, az elég nyitottság hiányát is valóoknak használva. Ha ez így, akkor honnan az EU-félelem, hisz ők tették lehetővé Angliának, amit Anglia meg is engedett Skóciának: demokratikus játéktérrel, a pálya elhagyásának a lehetőségével és a kölcsönösen egyeztetett szabályok betartásával. Ha Angliát nézem, amely oly bátran játszadozik EU tagságával (mert megteheti!), hogy megkérdőjelezi az

Nem mindig tűntettek békésen egymás mellett az Igen és a Nem hívei

Az alapkérdés valójában komolyodik Európa-szer-te: mennyire készült fel az Unió arra, hogy egyre többen akarják (önálló nemzeti) készpénzre váltani a nemzeti önrendelkezés biankó csekkjeit

EU lét- és vonzerejét, akkor a skót EU-tagság kérdése tovább keveredik az EU törvénykezésbe. Az EU, az „igenben” egy sokak által kipróbálható kiválási hullám rémes probléma-kisdedét látta, mi több, ők még emlékeznek egy 2007-es skót kormányzati irányra, miszerint a függetlenedő állam automatikusan EU-tag lenne... hisz az volt addig is. Mostanra változott a kép, az EU-tagállamok kellene erről voksoljanak, s ez már egyáltalán nem automatizmus. Arra nincs recept, hogy egy EU-államból kiválik egy entitás, külön állammá lesz, közben uniós tag akar maradni, s ez mint ismeretlen, EU-félelmet kelt. Az Európai Unió egyáltalán nem kapkodott egy független Skócia után. Az Európai Tanács elnöke, Herman Van Rompuy, az Európai Bizottság elnöke, José Manuel Barroso és a spanyol miniszterelnök, Mariano Rajoy egyöntetűen képviselik a nézetet, miszerint, ha egy független Skócia harmadik, új félként jelenne meg az EU-Anglia ketősben, nem járna neki az automata tagság. Megvan erre a motivációjuk: a két EU-diplomata nem támogathat egy olyan reflexet, amely azt tenné lehetővé, hogy az Unió államai új államdarabokra aprózódjanak szét, a spanyol kormányfő pedig a katalán probléma miatti, spanyol „dinasztikus” ésszel érthető csótlásban szenved. A katalánok irigyen szemlélték a skóciai folyamatot, tették ezt, mert

minden szépnek, az angol-skót dialógus hangerejétől is függetlenül: demokratikusnak, kiegyensúlyozottnak tűnt. Ha a 2012-es edinburghi, két miniszterelnöki megállapodást nézzük, amely már erről a referendumról, s eredménye elfogadásáról szólt, nem is csodálom. Az fontos, hogy az angol kormány a referendumot nem tiltotta meg, nem nevezte ab ovo illegitimnek, a spanyol korona szerint azonban a Mas-féle novemberi referendum (amely továbbra is inkább csak a vélemény kifejezéséként szerepel) tiltott és illegális. Innen a katalánok egyetlen útja: menni előre..., s ha az ellenállás továbbra is a tiltás, az út ködbe vész. Várható egy komoly összefogás a szakadáspárti politikai entitások részéről, függetlenül színezettől, kulturális hangsúlyoktól. Tény és való: amennyiben novemberben nem kerülhet sor népszavazásra különválási témával, úgy a mozgalom legkésőbb 2016-ra új regionális választásokat robbant ki, s ennek már a kiválási referendum lenne a hatásköre. Az alapkérdés valójában komolyodik Európa szer-te: mennyire készült fel az Unió arra, hogy egyre többen akarják (önálló nemzeti) készpénzre váltani a nemzeti önrendelkezés biankó csekkjeit, melyekért sokáig nem gondolta senki, hogy – egy papíron tökéletes közös Óházában, két világégés, és kisebb más égések után – sorban fognak majd állni az államjelöltek.

A jelen a Holnap árnyékában

Üde színfoltot jelentett a város kulturális életében a Várad folyóirat által harmadik alkalommal megszervezett HolnapFeszt, amely eredeti célkitűzéséhez híven idén is különböző városok és különböző korok értékeit vonultatta fel a holnapos Nagyváradtól kiindulva. A háromnapos rendezvényen a történelmi-kulturális visszatekintések mellett szerepet kaptak kortárs törekvések is.

A fesztivál első pódiumbeszélgetésén Szűcs László, a Várad főszerkesztője és Ujvárossy László, a művészeti rovat szerkesztője beszélgettek az idén 70. születésnapját ünneplő, ma is fiatalos lendülettel és kísérletező szellemmel alkotó kerámiaművész, Jakobovits Márta munkásságáról. Mint hangsúlyozták a művésznő (aki külföldi útja miatt nem lehetett jelen) a műfajok közti korlátokat meghazudtolva olyan kerámiákat alkot, amelyek a funkcionálisan túl, képzőművészeti kifejezéssel is bírnak. Ihletét a természet őselemeiből nyeri. Nem rekonstruálni próbálja a természetet, hanem az azt uraló és megalkotó isteni elvet próbálja „kiszimatolni” – hangsúlyozta Ujvárossy László.

Jakobovits Márta távolléte arra is lehetőséget adott, hogy a beszélgetőpartnerek között szó essen a művésznő elismertségéről. Mint elhangzott, közel két éve elhunyt festőművész férjéhez hasonlóan, aki a Munkácsy-díj birtokosa volt, Jakobovits Márta is elnyerte műfajának legrangosabb or-

Ambrus Attila, a Brassói Lapok vezetője a Bukaresti Magyar Élet című mellékletüket is bemutatta

„Hozzánk nem jutottak el a '90-es évek elején nyújtott magyarországi támogatások, így rákényszerültünk, hogy megtanuljunk megállni a saját lábunkon” (Ambrus Attila)

szágos elismerését, a Ferenczy Noémi-díjat, erdélyi művészként mégsem foglalhatja el azt a helyet, amelyet megérdemelne a magyar köztudatban. Jobb kultúrpolitikára és galériahálózatra lenne szüksége az erdélyi művészeknek ahhoz, hogy csak az alkotással foglalkozhassanak ahelyett, hogy önmaguk menedzselésével gyötrődnének – vélekedett Ujvárossy László. Hozzátette: „a művész nem tehet semmit – ki van szolgáltatva a politikusoknak, akik négyévekben gondolkodnak”.

Magyar lapként nehéz, de nem lehetetlen A nyitónap második felében az erdélyi magyar sajtó legrégebbi gyökerekkel rendelkező lapja, a Brassói Lapok mutatkozott be a Vizualis Művészetek Galériájában. A hetilap igazgató-főszerkesztője, Ambrus Attila lokálpatriótaként mesélt a Brassóban lassan kialakult, de stabilan megőrzött magyar-román-szász interkulturális együttélésről, amely a kommunizmus idején sem tűnt el. Elmondta, Brassóban ma is nagy a kultúra iránti érdeklődés – a városban napi gyakoriságúak a magyar események is –, ugyanakkor Románia „egyetlen igazi agglomerációjában” is fennáll az egymásra szervezett rendezvények problémája.

Ambrus beszélt még a Bem József által 1849 április 12-én alapított, s azóta kisebb megszakításokkal működő lap múltjáról, de a jelen kihívásairól is. „A szerencsétlenségben nekünk sokszor szerencsénk volt. Hozzánk nem jutottak el a '90-es évek elején nyújtott magyarországi támogatások, így rákényszerültünk, hogy megtanuljunk megállni a saját lábunkon”

– hangsúlyozta a médiaszakember, aki rendkívül gyakorlatiasan beszélt arról, milyen kezdeményezésekkel tartják magasan a példányszámot és teszik önfenntartóvá a lapot. Átalakított tartalommal megjelentek Sepsi-szentgyörgyön Székely Lapok címmel és francia modell alapján a székelyföldi iskolákban is terjesztik a lapot. Azt is hangsúlyozta, hogy létfontosságú legalább hetente egy magyar sajtóterméket eljuttatni a szórványban élő kis közösségekhez azok fenntartása érdekében – ezért szeretnék kész tematikus oldalakkal támogatni az ellehetetlenült helyzetbe került szórványlapokat.

Botrányos Holnap Múltbéli barangolással kezdődött a HolnapFeszt második napja, amikor Tavaszi Hajnal, a megyei könyvtár szakmai igazgatója a holnapos mozgalom utóéletéről értekezett. A kutató a Holnap legjelentősebb érdeméért említette, hogy Budapest magasságába emelte Nagyváradot. Levéltári kutatásokra alapozott előadásában számos, kevésbé ismert tényrt tárt fel a holnapos írókról, a korabeli kultúrharocokról, a holnapos társaság „holdudvarába” tartozó tollforgatókat övező botrányokról, az Ady Társaság létrejöttéről és szétszakadásáról.

Szó esett a duk-duk afférról, az 1909 januárjában Rozsnyai Kálmán által kirobbantott és 1910-ig tartó botrányról Oscar Wilde *A páduai hercegnő* című művének magyar fordítása kapcsán, a vidéki matinéről, Ady csucsai kötődéséről, az 1911-es afférról, amikor is a holnapos társaság szilveszteri estet rendezett az újságírók megsegítésére, majd a begyűlt pénz egymás között osztották el, valamint a társaság későbbi újraélesztési kísérleteiről. Tavaszi Hajnal felidézte Fehér Dezső, Tabéry Géza, Katona Béla, Zsolt Béla és Octavian Goga kultúrtörténeti szerepét is.

'89 szellemében Az est második felében Simon Judit és Szűcs László kérdései nyomán Láng Zsolt író, a *Látó* folyóirat szerkesztője reflektált a marosvásárhelyi román-magyar,

Ujvárossy László, a Várad grafikai szerkesztője beszélte Jakobovits Márta műveiről

ielenség

illetve magyar–magyar viszonyokra, majd beszélt a szerkesztőség műhelytitkairól, munkamódszereiről is. Mint hangsúlyozta, olyan emberként, aki megélte a '89-es eufóriát, nem tudja komolyan venni a többségi nemzet és a magyarság közt mesterségesen gerjesztett ellentéteket, melyek meg-látásában csak politikai érdekeket szolgálnak. Az etnikumközi viszonyokban mindig a '89-es lelkületből kéne kiindulni – vélekedett.

A folyóirat kritikai rovatának szerkesztője arról is beszélt, hogy szerinte az internet világában is szükség van a szerkesztők személyes kommunikációjára – így születnek az új ötletek, emellett lehetőségük nyílik arra, hogy megbeszéljék egymás közt a kortárs magyar irodalmat, amit kevesen olvasnak. Céljuk, hogy minden arra érdemes kéziratot megjelentessenek, s nyitottak a kezdők felé is, a *Látónál* ezért debüt-díjat alapítottak. Szerveznek *Látó*-esteket, egy ideig fenntartottak egy kritikai kvartettet is, ahol négyen beszélgettek egy-egy kortárs könyvről. A *Látó* decemberben tematikus számban foglalkozik majd a '89-es eseményekkel. A kiadványban mintegy negyven irodalmi szöveg kap majd helyet, s hiánypótló céllal készül, hiszen Láng Zsolt meglátásában '89 még mindig nem elég tárgyalt, „nincs lefordítva sem a politika, sem pedig az irodalom nyelvére”.

A temesvári William Blake A lét fájdalomtól meggyötört emberarcok, megváltó fényben ragyogó múzsák, kísértetek, csontvázak és lidérces álmokba illő démonalakok bámultak

Fent: látogatók az Ady Endre emlékmúzeumban
Baja Benedek könyvmatainak kiállításán

A SZERZŐ FELVÉTELEI

„1989 még mindig nem elég tárgyalt, nincs lefordítva sem a politika, sem pedig az irodalom nyelvére” (Láng Zsolt)

Láng Zsolt, a *Látó* kritikai rovatának szerkesztője

vissza a közönségre Baja Benedek grafikáiról, melyeket az Ady Endre Emlékmúzeumban állítottak ki. A hat, méretes kölennyomat, melyeket ez idáig még nem láthatott a váradi közönség, szimbólumvilágában és hangulatában is az angol költő és grafikus, William Blake munkáit idézte. A rendhagyó tárlaton Imre Zoltán vezette végig az érdeklődőket. Elmondta, az illusztrációkat Babits megbízásából készítette a művész Ady Vér és arany című kötetének tizenkét verséhez, mivel viszontagságos fiatalorkora miatt (több évig volt orosz hadifogoly, majd megszökött és Kínán, Indián át gyalog tért vissza Magyarországra) a nyugatos szerkesztők benne látták azt, aki át tudja érezni Ady verseit. Kőrajzait a kettősség jellemzi: túlnyomóan sötétek, sugárzik róluk a szenvedés, de a versekhez hasonlóan megjelenik bennük a fény.

Egy nyomda az idő viharában A HolnapFeszt zárónapja a nagy múltú, békéscsabai Tevan nyomdászcsalád emlékére szervezett interaktív vándorkiállítás folytatódott, melynek Várad volt a 41. állomása. Érdekes szemléltető eszközökkel mutatták be az 1903-ban alapított Tevan nyomda és kiadó történetét. Az érdeklődők a korabeli kiadványokon és tárgyakon kívül érintőképernyős számítógépek és hangfelvételek révén is többlet-információkhoz juthattak az '50-es években államosított és szétzilált nyomdáról, sőt, különleges kvíz- és memóriajátékok segítségével tehetek tanúbizonyságot a megszerzett tudásról. Látható volt a nyomdászcsalád művésztárgyainak több alkotása, a Munkácsy-díjas Tevan Margit

ötvozmunkái, Engel Tevan István könyvillusztrációi, valamint a Tevan-lányokat feleségül vevő Kolozsvári testvérek grafikái. A tárlat anyagát a Tevan Alapítvány vezetője, Tevan Ildikó mutatta be, aki az alapítvány mai tevékenységéről is beszélt.

Gyávaság lett volna rendezőt hívni

A fesztivál záróakkordjaként Simon Judit beszélgetett az *F.E. vallomások* című egyszemélyes dráma címszereplőjével, Firtos Edittel, valamint TasnádiSáhy Péter szerzővel. Utóbbi elmondta, a mű két igény találkozásából született: ő maga már jó ideje kacérkodik színházi szövegírással, Firtos Edit pedig gazdag karrierje alatt ez idáig egyetlen önálló műsort sem készített.

„Körülöttem rengeteg kolléga mutatott be önálló esteket, én eddig nem éreztem késztetést erre. Ez azért volt így, mert a színészetet közösségi munkának tartom. A színház egy csoportot, egy családot jelent nekem és talán csak mostanra gyűlt fel annyi minden bennem, hogy az mások számára is érdekes lehet” – fogalmazott a színész. Mint hozzátette, igyekezett egész életében őszinte lenni, ami oda vezetett, hogy az évek során fel tudta vállalni döntéseit és önmagát. Ilyen szempontból az önálló est érdekes lehet annak, aki tanulni tud belőle, másrészt egy kelet-európai színész ölete már önmagában is érdekes.

Tasnády-Sáhy Péter arról is beszélt, hogy mivel a szövegkon koncepció is kettőjük közös gondolatai mentén jött létre, nem kívántak rendezőt hívni, aki színpadra vigye a darabot. „Ebbe egy harmadik embert belevonni csak arra lett volna jó, hogy a felelősséget áttegyük az ő vállára, ami gyáva dolog lett volna” – fogalmazott a szerző, aki beszélt még alkotási módszereiről és háláját fejezte ki, amiért Szabó K. István, a Szigligeti Színház művészeti igazgatója felkarolta a kezdeményezést, amely így „köszínházi” darabbá válhatott. A bemutatót november 14-én tartják az Árkadia bábszínházban. A beszélgetés során Firtos Edit felolvasott két novellát Tasnády-Sáhy készülő kötetéből, melynek bemutatója a novemberi Könyvmaratonon esedékes.

SZOMBATI-GILLE TAMÁS

Professzori kritikák a felsőoktatásról

A romániai felsőoktatási rendszer nem arról ismert, hogy dícsérettel halmozzák el, világviszonylatban sem igazán remekelünk annak ellenére, hogy a legjobb egyetemek háromszáz-as listájának közel kétharmadát európai intézmények alkotják. KUSTÁN MAGYARI ATTILA riportjában diákokat, oktatókat, gondolkodókat szólaltatott meg, hogy segítsenek egy általános kép megalkotásában.

Nemrég jelent meg a Quacquarelli Symonds idei listája a világ legjobb egyetemeiről. Románia halványan szerepelt, saját korábbi teljesítményéhez képest is: a Bukaresti Egyetem 2007-ben még az 513. helyezést kapta meg, 2012-re a 600+ kategóriába sorolták, mára a 651-700. hely között van. A iași-i Alexandru Ioan Cuza Tudományegyetem 2011-ben a 601+ kategóriát erősítette, mára a 701+-t, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem 2012-ig tartotta a 601+-et, a temesvári Nyugati Egyetem szintén, mára a 701+ közé tartoznak. Egy tudományos lap szerint a világon 17 ezer egyetem létezik, a Quacquarelli Symonds háromezret értékelt fel, aminek közel fele európai intézmény volt, és amiből 26 volt romániai.

Ennek fényében igyekeztünk megszólaltatni olyanokat, akik markáns véleménnyel bírnak a romániai felsőoktatásról.

Felpumpált felsőoktatás Székely István főtitkár-helyettes az RMDSZ társadalomszervezésért felelős főosztályon. Megkeresésünkre felvázolta: a felsőoktatás bővülése a Ciorbea-kormány alatt, Andrei Marga miniszteri mandátuma idején gyorsult fel a módosított tanügyi törvény hatására. Az egyetemek érdekérvényesítő képessége mindig erős volt, de talán ekkorra vált meghatározóvá. Számtalan egyetemi tanár vállalt pártfunkciót, illetve nagyon sok parlamenti képviselőt-szenátort segítettek jól jövedelmező egyetemi

Székely István
főtitkár-helyettes
az RMDSZ
társadalom-
szervezésért
felelős főosztályán

Előállt az a helyzet, hogy bizonyos óraszámoknak kell meglennie a tanárnak a katedrája megtartásához, az az oktatási rendszer viszont, ahol fontosabb a katedra, mint a diák, engem nem érdekel (Tompá Gábor)

Dr. Soós Anna,
a Babeş-Bolyai
Tudományegyetem
rektorhelyettese

tisztséghez, tényleges tudományos tevékenység nélkül. Románia 1998-ra az államcsőd közelébe került. Az egyetemek a nagyon rossz gazdasági helyzetet a fizetési helyek nyakló nélküli növelésével védték ki, nem voltak azonban adottak sem az anyagi, sem pedig a humán erőforrások feltételei, ami óhatatlanul az oktatás minőségének csökkenéséhez vezetett. Azt követően, hogy az egyetemek már beiskolázták azt

a réteget, amely meg tudta fizetni a nagy egyetemi központokban való tanulmányait, elkezdődik az egyetemek tagozatainak létrehozása olyan kisvárosokban, ahol azért egy értelmiségi habitus kialakításának feltételei lényegesen rosszabbak. Az egyetemre való bekerüléshez gyakran már csak formális feltételeket kellett teljesíteni.

„Ha jól emlékszem, 2001-re az egyetemek által meghirdetett helyek

száma meghaladta az adott év középiskolát végzetteinek számát, és most már ott tartunk, hogy az államilag finanszírozott helyek száma is nagyobb annál. Sokat mond a kialakult helyzetről az, hogy az egyetemre való bekerülés „szűrője” eddig a középiskolai érettségi abszolválása volt, de most már ez is megkérdőjeleződött” – fogalmazott.

Leépülő rendszer A rendszerváltás utáni Romániában a demográfiai átmenet nagyon gyors volt, két-három év alatt a születendő gyermekek száma körülbelül egyharmaddal csökkent. Ez a kisebb létszámú populáció 2010 körül érte el a felsőoktatást, úgy hogy azt a kétezres évek elején még lényegesen nagyobb számú hallgató befogadására alakították ki. Erre tevődik rá az érettségi szigorítása, valamint az a felismerés, hogy az egyes szakok által nyújtott oktatás köszönő viszonyban sincs a munkapiac elvárásaival, magyarázta arra a kérdésre válaszolva, hogy merre halad tovább a romániai felsőoktatás.

„Amíg az egyetemi lobbi ki tudja kényszeríteni az állami költségvetésből a töredék-évfolyamok fenntartásának költségeit, addig elsősorban a magánegyetemek leépülése várható. Felgyorsulhat az oktatási kínálat közelítése a munkapiac elvárásaihoz, bár azért csodákra nem számítok. Ha racionálisan közelítjük meg az oktatás kérdését, például a nyugaton dolgozó, két-hárommilliós munkavállalói kontingens személyes tapasztalatából a szakoktatás látványos előretörése következne, ennek pedig nyomát sem látjuk...” – fogalmazott.

Szűrő nélküli bolognai rendszer Tompa Gábor rendező, a Kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatója 1989-től a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára volt (a mai Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem), majd megalapította a kolozsvári színi egyetemet a Babes-Bolyai Tudományegyetemmel belül, 2007 januárjától pedig a Kaliforniai Egyetem Színházi Tanszékén a Rendezői Program vezetőjeként is dolgozik.

Összevetve itthoni és külföldi tapasztalatait, a színházi szakember az

Erdélyi Riportnak úgy fogalmazott, éppen azért nem tanít itthon többé, mert teljesen elfogadhatatlannak tartja a bolognai rendszert, amelyet minden kritikai szűrő nélkül vettünk át. Nem az számít, hogy valaki milyen teljesítményt nyújt a gyakorlatban, hanem hogy minél előbb doktorátust szerezzen, és taníthasson – ezt pedig mindenki megszerzi.

„Nagyon elsekélyesedett a művészeti oktatás az egész országban, és előállt az a helyzet, hogy bizonyos óraszámoknak kell meglennie a tanárnak a katedrája megtartásához, az az oktatási rendszer viszont, ahol fontosabb a katedra, mint a diák, engem nem érdekel” – mondta hozzátéve, lehet, hogy valamikor visszatér, ha esély lesz egy egészséges struktúra felépítésére. Véleménye szerint egy rendezői iskolára szükség volna, ma ugyanis elkésérítő a helyzet: olyanok oktatnak, akik életükben nem rendeztek egyetlen nézhető előadást sem, vagy olyan „színészek” taníthatnak, akik kettőnél többször nem léptek színpadra. Az Amerikai Egyesült Államokban más a rendszer, és ha az sem ideális teljesen, megvan-nak a lehetőségek. A művészi kiválóságot például elismerik doktorátusként, az ottani diákok pedig egyfajta modellként tekinthetnek tanáraikra.

Több kollégium és ösztöndíj

Mit tehetne a minisztérium a magyar nyelvű felsőoktatás javításáért? Dr. Soós Anna, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem rektorhelyettese a felvetett kérdésre kifejtette, az egyik legnagyobb probléma – amely nem csak a magyar kisebbséget, hanem a román nyelvű oktatást is érinti – a kutatások gyenge finanszírozása. Ahhoz, hogy minőségi felsőoktatás legyen, fontos volna jobban támogatni ezt a területet, mondta, egyrészt a tanárokért, másrészt a diákok kutatói munkába való bevezetése miatt. A román törvénykezés egyébként kiemelten támogatja a kisebbségi oktatást, a magyar és német nyelvű képzések kisebb csoportokkal működnek, így más szorzókat kell figyelembe venni az anyagi háttér megalapozásakor.

A kolozsvári rektorhelyettes elmondta, a jövőben az volna a fontos, hogy minél több területet

MARKÓ BÉLA

Memorandum

(a nyolcvanéves Ilia Mihálynak)

Mióta várjuk, Istenem,
hogy üzenjen már, vagy írjon,
de adjon jelt, hogy tud rólunk
Brüsszel, esetleg Washington,

mióta tépjük naponta
a sok-sok zsenge levelet,
hátha a végén kiderül,
hogy szeret-e vagy nem szeret,

reménykedünk, hogy legalább
a fennvaló már rég figyel,
s vigyáz reánk, csak elveszett
tán a postán az égi jel,

küldjön nekünk egy levelet
a mennyből végre valaki,
hogy mégis gondunk viseli,
milyen jó lenne hallani,

az sem baj, hogyha nem fentről,
hanem lentől a pokolból,
az ördög vagy csak Drakula
legalább néha ránk gondol,

s ha mindenféle nyavalyánk
nem is fogja megoldani,
hogy éppen most mi van velünk,
talán meg tudja mondani,

mert több lenne a semminél,
hogy nem segít, de észrevesz
az UNESCO, az Unió,
az ENSZ vagy éppen az EBESZ,

de mással törődik az Úr,
és elnéz a fejünk felett,
régén volt, hogy egy emberünk
ott fenn a jobbján ültetett,

írjuk a memorandumot,
várjuk a választ, s mint Mikes,
szeretnénk hozzájutni egy
valóságos nagynénéhez,

pedig milyen fölösleges,
azt is mondhatnám, ostoba
remény ez, hiszen van nekünk
édes is, nem csak mostoha,

úgy értem, aki ismer is,
és nem kétséges, hogy szeret,
mert küldött eddig sok ezer
dió- vagy szőlőlevelet,

és van neki még millió,
borítékban alföldi nyár,
figyel ránk, s ez nekünk elég,
Szegedről Ilia Mihály.

▷ magyar nyelven is oktathassanak. Itt más egyetemek kaphatnának komoly szerepet, például az orvosi vagy mérnöki képzések esetében.

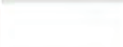
Szükség volna ugyanakkor azoknak a kollégiumoknak vagy ösztöndíjaknak a biztosítására, amelyek az Erdély különböző területeiről Kolozsvárra vonzhatják a diákokat úgy, hogy miután magukba szívták a tudást, hazatérve hasznosíthatnák azt. A rendszer kiépítése sajnos várat magára, – mondta Soós Anna.

Több magyar nyelvű szakot! A Kolozsvári Magyar Diákszövetség (KMDSZ) is a szakok hiányát emelte ki: a legnagyobb hátrányt az jelenti a jelenlegi oktatási rendszerben, hogy nincs minden létező szakon magyar nyelvű oktatás. Romániában főként az elméleti oktatásra koncentrálnak, a KMDSZ szerint azonban a gyakorlatiasságra és az alkalmazhatóságra is nagyobb hangsúlyt kellene fektetni. Sajnos nincs egy megfelelően kiépített szakkollégiumi rendszer, illetve a tehetséggondozás, a diákok megfelelő ösztönzése is sokszor háttérbe szorul.

Véleményük szerint a közép- és felsőfokú oktatás közé beékelte „egyetemi kollégiumi” rendszer – amely az érettségi nélküli diákoknak nyújtana lehetőséget – túlságosan

A világ tíz legjobb univerzitása. A hazaiak hatszázon túl

Szükség volna azoknak a kollégiumoknak vagy ösztöndíjaknak a biztosítására, amelyek az Erdély különböző területeiről Kolozsvárra vonzhatják a diákokat úgy, hogy miután magukba szívták a tudást, hazatérve hasznosíthatnák azt (Soós Anna)

1	100.0		Massachusetts Institute of Technology (MIT)		☐	
2	99.4		University of Cambridge		☐	
2	99.4		Imperial College London		☐	
4	99.3		Harvard University		☐	
5	99.2		University of Oxford		☐	
5	99.2		UCL (University College London)		☐	
7	98.3		Stanford University		☐	
8	97.1		California Institute of Technology (Caltech)		☐	
9	96.6		Princeton University		☐	
10	96.5		Yale University		☐	

feldarabolja az oktatási rendszert. Inkább a szakiskolák megerősítésére kellene fektetni hangsúlyt az új, köztes képzési rendszer bevezetése helyet. A jelen rendelettel a középiskola elveszíti súlyát, a felsőoktatás kiváltsága pedig veszélybe kerül,

a színvonala könnyen leromolhat. Úgy gondolják, az időszakosan változó érettségi rendszer, az alacsony részvétel és a sikeres levizsgálások alacsony aránya jelzi, hogy a középiskolai rendszerrel súlyos problémák vannak.

HIRDETÉS

Színes tinták

minden nap 21:30

ERDÉLYI MAGYAR
TELEVÍZIÓ

ETV

Akinek a tisztessége a legnagyobb hibája

Szeptember 11-én Budapesten az Örkeny István könyvesboltban egy igazi nagyváradai találkozó alakult ki. Varga Gábor *Confessionis* című könyvének bemutatója volt az apropója annak, hogy szép számú közönség gyűlt össze, többségében az író barátai. Ennek köszönhetően percek alatt családias hangulat alakult ki. Az íróval Szűcs László és Kőrössi P. József beszélgetett.

A Riport Kiadó gondozásában megjelent könyv önéletrajzi dokumentumgyűjtemény, mely egy sokoldalú ember életútját mutatja be, pontosabban az elmúlt tizenöt év történeteit. A *Confessionis* című kötetben, amely alcíme szerint *Egy Bukarestbe száműzött nagyváradai értelmiségi töprengései*, több műfajban nyilvánul meg az író. Az önálló, bár összekapcsolódó történetek folytatásokban majd egy évtizeden át a Várad folyóiratban jelentek meg, ezekből lett most „összegyűrve” a könyv. A szerző, aki a hetvenes években az Ady Endre Irodalmi Kör szervezője volt, korábban már szépíróként is bemutatkozott, drámaíróként több erdélyi színház is játszotta. 1989 után politikai pályára lépett: az RMDSZ Bihar megyei elnöke, majd másfél évtizeden át az Állami Találmány és Védjegyhivatal államtitkár rangú vezérigazgatója volt. A kutató-vegyész Varga Gábor a bemutatón elmondta, az utóbbi funkciója volt élete legnagyobb kihívása és kalandja. Ehhez az is hozzájárult, hogy ő volt az egyedüli magyar a bukaresti hivatalban. Eleinte nagyon izgult, de hamar belejött, a kollégái körében kivívta a tiszteletet és megbecsülést. Ezért is érte hidegzuhanyként, amikor visszaélással gyanúsította meg a korrupcióellenes ügyészség, és pert indítottak ellene. Elmondása szerint hosszú ideig el sem akarta hinni, hogy ez komoly lehet, hiszen, ahogy Kőrössi P. József elmondta az író bemutatásakor, Varga Gábor végtelenül tisztességes ember. A vádakról sorra

Varga Gábor az Örkeny-könyvesboltban

derült ki, hogy nem állják meg a helyüket, mindről bebizonyosodott, hogy nem igazak, mégis, mindenféle ártatlanságot bizonyító dokumentum ellenére, bírakat is leváltva közben, elítélik. Románia politikatörténetében ez az egyik olyan per, melyről nyilvánvalóan lerí, hogy koncepció eljárás.

A könyvbemutatón jelen volt Bendzsel Miklós, az Európai Szaba-

„Varga Gábor egy igazi reneszánsz ember, tisztességes és művelt, aki mindig is az innovatív, kreatív tevékenység védelmére kelt” (Bendzsel Miklós)

Bendzsel Miklós
FOTÓK:
MONOSTORI KÁROLY

dalmi Szervezet Igazgatótanácsának tagja, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának elnöke. Bendzsel nem csak Varga Gábor kollégája hosszú éveken át, de barátja is. „Varga Gábor egy igazi reneszánsz ember, tisztességes és művelt, aki mindig is az innovatív, kreatív tevékenység védelmére kelt. Ami történt, az botrány, fel kell dolgozni, majd tandrámat kell írni róla” – mondta.

A „merengő, de nem tétova értelmiségi” könyvében nem csak az említett perről olvashatunk, de képet kapunk a szabadalmi hivatal mindennapjairól is. A szerző tisztességére a legjobb példa, hogy amikor a Ceausescu nevet a diktátor fia le akarta védeni, és az akta jóváhagyására Varga Gábor elé került, a hivatalvezető hosszasan töprengött azon, hogy most mit csináljon. De a kötelesség az kötelesség, a törvény az törvény, és mivel minden papír rendben volt, alá kellett írnia, hogy ezzel a névvel ne lehessen visszaélni és kereskedni.

BENCZI BOGLÁRKA

Csorba László történész, a Nemzeti Múzeum főigazgatója

1861, a forradalom és a kiegyezés igazi választója

A Szacsvey Akadémia őszi szezója a Nemzetiségek és nemzetiségi politika 1849-1918 című előadással kezdődött. Az MTA doktora SZILÁGYI ALADÁR kérdéseire reflektálva, a problémákör előzményeit, a történelmi Magyarország népeinek párhuzamos nemzetné válását is felvázolta.

A 19. század folyamán Magyarország történetének egyik fontos problémája a nemzetiségi kérdés volt. Korjelenységként, némi fáziskülönbséggel országszerte feltámadtak a magyar többségi nacionalizmus mellett a nemzetiségi nacionalizmusok is. Mind a konzervatív, mind a liberális ideológiában benne volt a nemzeti érzés. A nacionalizmusnak ugye, napjainkban kicsit más a konnotációja...

A magyar nyelv valóban jól ki fejezi ezt a különbséget. A „nemzeti érzés” szókapcsolat semleges, vagyis nyitott abban az irányban, hogy a saját nemzetem iránti szerelem összefér más nemzetek nagyrabecslésével. Ezzel szemben „nacionalizmusnak” azt a nemzeti érzést nevezzük, amely alábecsüli, erkölcsileg lenézi a más nemzetekhez tartozókat. Idegen nyelveken ez a különbség nem létezik, az angol „nationalism” egyszerűen a nemzeti érzést jelenti. Ez a különbség azért lényeges, mert jelzi: történelmileg csak a nacionalizmusok konfliktusa szükségszerű és elkerülhetetlen, a nemzeti érzés nem! Ez a nemzeti érzés viszonylag modern élmény azok körében, akiket régóta összeköt a közös nyelv, a közös történelmi múlt, a tágabban vett közös gazdasági kapcsolatok és megélhetés, továbbá valamiképp a közös alkat és magatartási minták hagyománya. A kutatók szerint elsősorban a kibontakozó piaccgazdaság szorosabb érintkezési viszonyai okozták, hogy ezek az elemek, az ezek alapján megélhető összetartozás a 18. század közepétől tudatosult

élénkebben a közösségekben: megszületett a nemzeti tudat.

Ez az új élmény azonban összetalálkozott a modern kor egy másik alapvető szellemi áramlatával, a kiváltságrendszer lebontásáért és az emberi szabadságjogok megvalósításáért vívott küzdelmekkel. A 18-19. században a magyarság legjobbjai is hirdetni kezdték azokat az új eszméket, hogy az ember születésétől fogva szabad, megilleti a szabadság és a tulajdon joga, hogy szabadságában áll beleszólni saját sorsának alakításába. Arról is dönthet, milyen közösségekhez tartozik, és azokhoz milyen viszonya legyen. Ezt a szemléletrendszert a felvilágosodás építette föl, a kereszténység és a reneszánsz alapjain, és a francia forradalommal kezdődött el Európa-szerte a konkrét megvalósítása.

Hogyan fért össze ez a két eszmérendszer?

A nagy kérdés az, hogy az emberi jogi gondolkodás és a nemzeti érzés hogyan találkozik egymással: béke van köztük vagy háború? A „nemzet” eredetéről rengeteg elképzelés forgott közkezen elejétől fogva, és ezek között számos olyan, amely szerint ez valami mélyebb dolog, nem szabad emberi döntés eredménye, hanem valami más, a származás, a faj következménye. Amikor egy történelmi pillanatban egy adott etnikumból kifejlődik a nemzet, amelyik együtt él egy bizonyos országban, ott nincs probléma, mert akkor az emberi jogokon alapuló közösségszervezés nem kerül ellentétbe ezzel az új módon tudatosuló közösségérzéssel, mivel mindenkinek ugyanaz a nemzeti identitása. De mi van akkor, ha több nemzet fejlődése zajlik egyszerre, ugyanazon állam területén? Akkor az emberi jogok alapján mindenkinek biztosítani kellene a szabad nemzeti

fejlődést. És mi van akkor, ha valamelyik csoport szeretne hegemon vagy uralkodó helyzetbe kerülni? Magyarországon az a sajátos ellentmondás jelentkezett, hogy miközben a nemzeti történelmi tudatunkban ezer éve ugyanannak tekintjük magunkat, közben nem tudatosítottuk eléggé azt, hogy a török kor végére az „ország közepe” eltűnt. Eltűnt négymillió ember, a magyarság fele, és bejöttek egyéb népek, szlovákok, németek, románok, szerbek. Mi ezt nem vettük figyelembe. Amikor a modern nemzetné válás kibontakozik a 18. század végétől, ugyanolyan homogénnek képzeljük el Magyarországot, mint a középkorban volt, így nem vagyunk hajlandók tudomásul venni, hogy a többi népnek is megindult a nemzetné válása, ugyanezen a területen. És nekik is joguk van ugyanazt csinálni, mint nekünk. Mi pedig próbálunk történelmi érvekkel előhozakodni, hogy ki volt itt előbb, ki alapított államot, és így tovább. Ezek azonban nem az emberi jogi gondolkodás érvei. Ha mi komolyan vennénk azt, hogy az emberi szabadság alapján hogyan kell közösséget csinálni, akkor ezeket a törekvéseket egyeztetni kellene. De nem ez történt, és ennek megvolt az oka. A magyar nemzetné tudat a nemesi eredet túlsúlya miatt nem tudta ezt elfogadni. Nem lehetett egy magyar embertől a 19. század közepén elvárni azt, hogy egy románt vagy egy szlovákot magával egyenrangúnak érezzen a nemzeti gondolkodás szintjén. Az emberi jogok szintjén igen, hiszen elindul a liberális gondolkodás, így természetesnek tekintették, hogy a jobbágyfelszabadításnak minden nemzetiségi jobbágyra is ki kell terjednie. De a nemesi múltszemlélet folytonossága egyelőre kizárta, hogy a nemzetiségeket a magyarokkal egyenrangú nemzeteknek tekintsék – ami magában hordta a konfliktus veszélyét.

A nemesi múltszemlélet folytonossága kizárta, hogy a nemzetiségeket a magyarokkal egyenrangú nemzeteknek tekintsék – ami magában hordta a konfliktus veszélyét

Nem volt hát esély arra, hogy kezdettől egyeztessék a nemzeti mozgalmak igényeit, követeléseit?

Sajnos nem, mert még a reformkori liberális nacionalizmus is úgy kínált jogkiterjesztést a nemzetiségi tömegeknek, hogy asszimilációt várt el érte cserébe. Történeti szempontból így akként is tekinthetjük a helyzetet, hogy egyfajta kísérlet kezdődött el: meg lehet-e csinálni a nemzetállamot ilyen körülmények között? A magyar elit egy jelentős részét 1848-49 halálos és tragikus konfliktusai győzték meg arról, hogy nem lehet, új utat kell választani. Ennek iránymutatása az első népképviselői országgyűlés 1849 júliusi határozata volt arról, hogy a hazában élő kell segíteni „minden népiségek szabad nemzeti kifejlődését” – vagyis hogy Magyarország több nemzet közös hazája legyen. Ez lesz a Kossuth-emigráció nagy gondolata, ez bontakozik ki a Duna-menti népek demokratikus együttműködését javasló tervezetekben és mozgalmakban. Nagyszerű teljesítmény volt ez, de végül nem sikerült többségre jut-

Még a reformkori liberális nacionalizmus is úgy kínált jogkiterjesztést a nemzetiségi tömegeknek, hogy asszimilációt várt el érte cserébe

Csorba László
történész,
a Nemzeti
Múzeum
főigazgatója

nia: a kiegyezéssel a magyar elit másik utat választott, az osztrákokkal való szövetséget a többi nemzetek ellenében. Úgy is fogalmazhatunk, hogy 1867-től egy újabb kísérlet indult el: az, hogy az államhatalom eszközeit is igénybe vevő, tehát indirekt vagy direkt módon bizony erőszakos asszimilációval képesek vagyunk-e magyar nemzeti államot kialakítani?

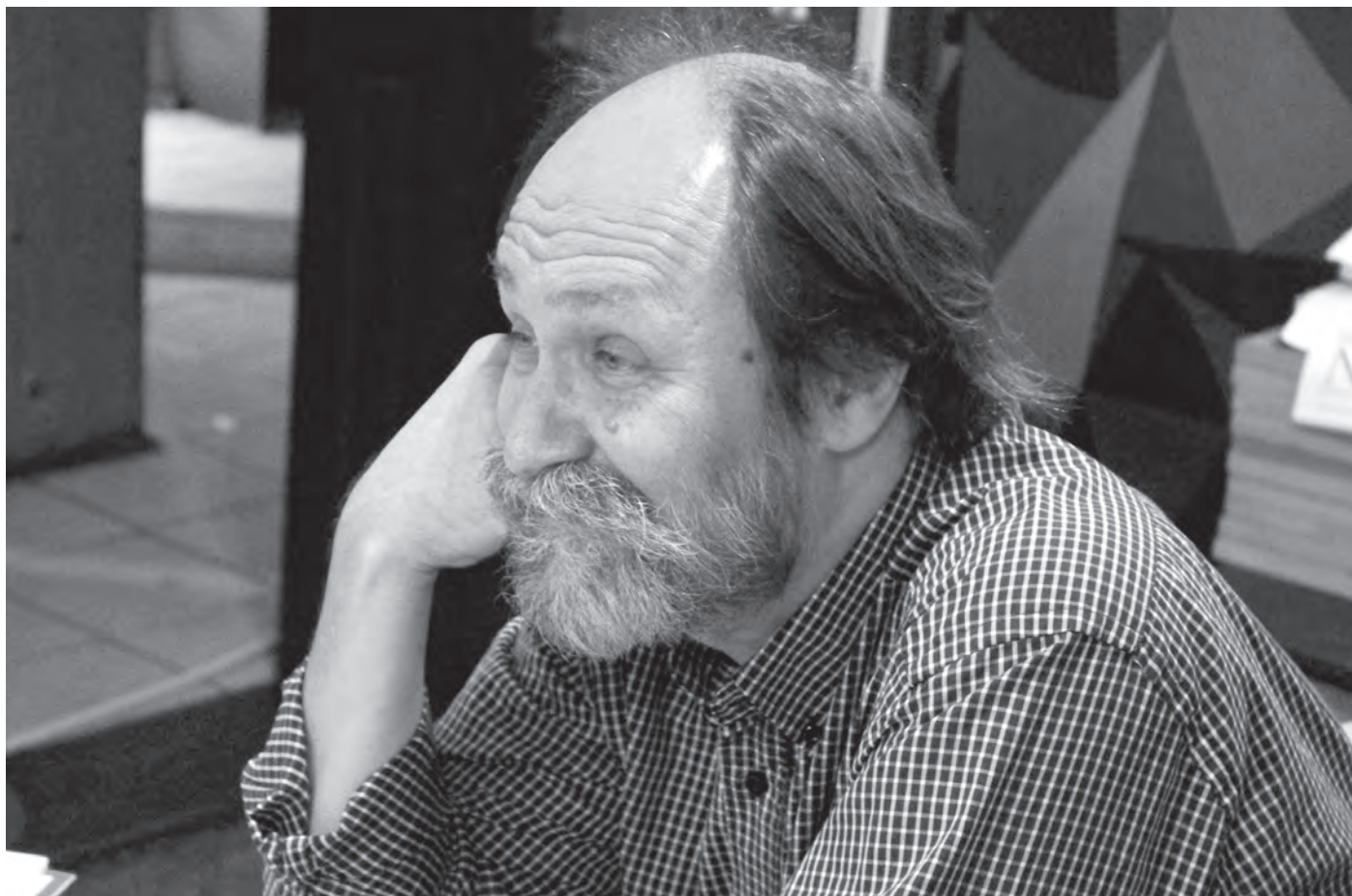
1861-ben több minden történt. Egyrészt a horvátok próbálták a magyarokkal rendezni a viszonyt, a szerbek körében is volt egy olyan törekvés, hogy a magyar liberálisokkal kapcsolatba kerüljenek, a szlovákok pedig megfogalmazták az autonómiaigényüket.

Valóban, 1861 a forradalom és a kiegyezés igazi válaszútja a magyar történelemben. Hogyan jellemezhetjük a kor nagy dilemmáját? Nos, mindenki úgy gondolkozott ekkoriban, hogy a magyarság egy hatalmas szláv és egy hatalmas germán tömb közé beszorulva él, így szüksége van egy védőernyőre. A Habsburg

Birodalom nagyszerű védőernyő lehetne, ha teret adna a benne élő népek önrendelkezésének. Deák és Kossuth között az volt a különbség, hogy Deák azt gondolta, a birodalom alakítható, még fejleszthető. Most ugyan nincs a legjobb állapotban, de ahogy mi alakulunk benne, majd a birodalom is alakulni fog, és meg fog felelni ezeknek az igényeknek, miközben megvéd bennünket a nagyhatalmi nyomástól. Kossuthék viszont azt mondták, ez tévedés, a birodalom leszerepelt, elzárja a benne élő népek önrendelkezési törekvéseit, ezért meg kell tőle szabadulni. De mi lesz helyette? Hiszen egy hatalmi úr keletkezik az európai egyensúlyban. Dehogy keletkezik, figyelmeztetett Kossuth: hiszen együtt maradhatnak a Duna-menti népek, csak a dinasztia-át kell „levenni” a fejük fölül.

Ez lett volna a konföderáció...

Pontosan. A dunai népek demokratikus együttműködése, ami lényegében ugyanaz az alakulat, ugyanaz a népesség, ugyanaz a gazdasági, katonai erő, csak nem a dinasztia

▷ érdeke vezérli a döntéseit. Ez volt Kossuthék javaslata. És azt szerették volna, hogy az 1861. évi országgyűlés ellenzéke ezen az alapon politizáljon. De két irányzat volt, a Deák-féle Felirati Párt és – Teleki László vezérletével – a Határozati Párt. Teleki, mint Kossuth barátja, a kossuthi koncepciót képviselte, de neki is szembesülnie kellett azzal, hogy voltaképpen a saját vezérkara is kiegészíteni akar, csak magasabb áron, mint Deákék. Tehát a magyar politikai elit már nem akart végigmenni azon az úton, amit az 1849. júliusi nemzeti határozat kijelölt. Irányadó tagjai immár azt gondolták, fontosabb nekik a birodalommal a megegyezés, és így a nemzetiségek fölötti magyar szupremácia megőrzése, minthogy új alapon építsék föl a történelmi Magyarországot. A részletekben sok vita volt, de a lényeg az a meggyőződés, hogy van mód Magyarországon belül őszintén megegyezni a nemzetiségekkel. De az országgyűlésben nemhogy a Deák-párt, de Teleki öngyilkossága után az ő pártjának az emberei sem akartak igazán megegyezni a nemzetiségekkel.

És rá két-három évre volt egy erdélyi országgyűlés, ahol tudtommal a magyar követek nem jelentek meg. Kimondták a magyarok távollétében, hogy Erdély további autonómiáját igénylik, és elismertették negyedik hivatalos nyelvnek a román.

Igen, 1863-ban került erre sor. Ekkor már érvényben volt az úgynevezett Februári Pátens, egy császári államirát, amely az egész birodalom számára fölállított egy központi parlamentet. Ebbe kellett volna tagokat küldenie az erdélyi országgyűlésnek is, de a magyarok kezdettől bojkottálták és törvénytelennek tekintették. Azt mondták, nem megyünk be oda, mert akkor elfogadnánk a birodalmi parlament eszméjét, amit mi nem tehetünk meg, mert Magyarország önálló alkotmányosságát fönnt kell tartani. A románok és a szászok részt vettek e „csonka” parlament munkájában, de a nyomásgyakorlás végül nem sikerült, pár év múlva, a kiegyezéskor az ott hozott határozatokat érvénytelenítették.

Ami a szászokat illeti, ők sem lelkesedtek egyrészt Erdély Magyarországhoz való csatolásáért, ahogy 1848–49-ben sem, másrészt a kiegyezésnek ez a formája sem lelkesítette őket...

A szászok is tudták, hogy a kiváltságok világának vége, de amíg lehetett, ellenálltak, a változásokat erősen sérelmezték. A magyar nemességnek viszont a reformkorban az volt a legnagyobb morális teljesítménye, hogy elvileg elhatározta a kiváltságok lebontását, el is indult ezen az úton. Abban bízott, hogy afféle „primus inter pares” alapon egy ideig megmaradhatnak bizonyos előnyei. Visszatérve a szászokra: nyilvánvaló volt, hogy tőkeerejük és a társadalmi kapcsolataik révén a piacgazdaságba be tudnak kapcsolódni, de amíg volt rá mód, hogy az udvarral meg tudnak egyezni, addig megpróbálták őrizni feudális előjogaikat.

1867-ben megtörtént a kiegyezés, rá egy évre megszületett Eötvös és Deák érdemként a nemzeti törvény. Ezt is óriási viták előzték meg, a magyar elit nagyobbik fele túl nagy engedménynek tartotta. De azt mondhatjuk-e, hogy ez volt az első nemzeti törvény Európában?

A magyar politikai elit már nem akart végigmenni azon az úton, amit az 1849. júliusi nemzeti határozat kijelölt

Tartalmilag talán nem, mert bizonyos fokig a svájci kantonális jogszabályokban már lényegében nemzeti törvények vannak, azok biztosítják egy adott területen egy nyelv jelenlétét. A modern jogalkotásban viszont valóban első a magyar nemzeti törvény, amelynek bevezetője ideológiaként kinyilvánítja: Magyarországon egy politikai nemzet létezik, a magyar, amelynek különböző nyelven beszélő tagjai vannak. Ugyanakkor a nyelvhasználatnak olyan sok, valóban nyitott lehetőségét adja az egyházi életben, a közoktatásban, a közigazgatásban, a bírósági és egyéb intézményekben, amelyek tényleg nagyvonalúak, méltányosak. Ehhez ugyanakkor nacionalista birodalmi ábrándok és egy asszimilációs politika társult, ami, bár nem volt igazán hatékony, sérelmeket okozott. Csakhogy ennek érdemi megítélését szinte lehetlenné teszi, hogy a 20. században, Trianon után olyan iszonyatos volt a visszacsapás, annyira aránytalan és kegyetlen, hogy közben elvesztjük a szemünk előtt, hogy a konfliktus valójában „mi kezdtük”. Nehéz belátnunk, hogy volt asszimilációs nyomás, mégiscsak hoztunk olyan, a nemzetiségek számára hátrányos, az asszimilációt elősegítő jogszabályokat, mint a Lex Apponyi, az iskolatörvény 1907-ből...

Összművészeti fesztivállal érkezett az ős Szentgyörgyre

Ismét pulzált a PulzArt

Mindig jó érzés tölt el, amikor meghívást kapok egy-egy sepsiszentgyörgyi rendezvényre. Legyen az a hatalmas méretű Reflex nemzetközi színházi fesztivál, diákszínházi seregszemle, vagy az alig egy éves PulzArt összművészeti fesztivál. Mindegyik rendezvény meglepetést okoz. SZABÓ RÉKA írása.

Ha az Erzsébet parkban sétál az ember, millió gyereket lát mászkálni narancs és szürke szalagokon, mert ez a fesztivál rájuk is gondol, miért ne lehetne a gyerekeket is megörvendeztetni ötezer méternyi szalaggal egy óriáspókháló kiépítésére. Kréták elszórva a járdán, összefestett aszfalt, streetart, fesztivál logós matricák, játékkockák mindenfelé. Parkok, utcák, kávézók, a Tamási Áron Színház, a László Ház és sok más közintézmény adott helyet a Városmázs Iroda koordinálásával problémamentesen zajló fesztiválnak. Harminc programon vehetett részt az érdeklődő, amelyből tizenhárom színházi produkció, öt irodalmi rendezvény, négy kiállítás megnyitó, s két koncert volt látható. Emellett a Pulzart Session tizenhat zenei fellépőt látott vendégül az Ex-Chartában, köztük olyan nemzetközi sztárokat is, akik először jártak Romániában, mint a brit Reeps One, valamint a japán Anchorsong. Ezek a koncertek az esti-éjszakai szórakozást biztosították.

A gyerekeket is megörvendeztette a fesztivál

FOTÓ: DOBRE LEHEL

Nem a művész állt a produkció közepontjában, hanem a művészek és a közönség közös tapasztalata

A Baccala két svájci művésze

FOTÓ: HENNING JÁNOS

Igenek és nemek A szeptember 11-14. között zajló rendezvénynek a performativitás a védjegye. A közgondolkodásban élő hagyományos színház fogalma és a performanszművészet között húzódó szakadékot mintha megszüntetni próbálná. Ilyen példa a Berni Művészeti Egyetem fiatal művészeinek az előadása. *Keep calm and wait for Godot* címmel Samuel Beckett Godotrá várva adaptációját adták elő a Kínából érkező Mia Wyss rendezésében. Folyamatosan feltevődött a kérdés, hogy amit látunk, érzékelünk, valódi színház-e? Ugyanis sem színész, sem díszlet, sem egy megszabott tér nem állt a néző rendelkezésére, csupán egy közös színházi séta, mely után egy üres térbe terelték a résztvevőket. Az előtérben feltett néhány kérdésre (ki gondolt ma az édesanyjára, ki ebédelt ma, ki unja azt, ami itt most történik) adott igen-nem vála-

szok alapján a közönséget két részre osztották, az „igen” és a „nem” egymással szemben foglalhatott helyet, viszont egyik fél sem láthatta a másikat, mivel egy fekete függöny határolta el őket egymástól. Az átszűrődő hangokból vált megfigyelhetővé, hogy itt semmifajta színházi produkció nincs, hiába vár erre bárki is. A várakozást hangulatosabbá tette egy vetítövásznon, melyen az előadásra beérkező közönségről készített videófelvételt játszották le. Néztük magunkat, néztük egymást, nevetünk. A végén már a közönség játszott színházat. Be-beszaladtak a tér közepére, viccet mondtak, egymást szembevetették, aztán elindult egy beszélgetés a színházról, amelyet a Szempöl zenekar koncertje zárt le. A valóság így nem mint ábrázolt, hanem mint közvetlenül megtapasztalható jött létre. Nem a művész állt a produkció középpontjában, hanem

a művészek és a közönség közös tapasztalata. Valódi esemény részei lehettünk. Ezzel egy időpontban zajlott ugyancsak egy Godot adaptáció, amelyet a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem diákjai adtak elő. Nagy Botond rendezésében Beckett drámáját Shakespeare Hamletjének néhány jelenetével bővítették ki.

Testszínház Ha már színházról és performanszról beszélünk, fontos kiemelni Fehér Ferenc, a kortárs tánc nemzetközi híru, autodidakta képviselőjének munkáit. Két produkcióját is megismerhette a közönség. A *Tao Te* című kétszereplős produkció már a világ számos országában vendégszerepelt, Szentgyörgyön is sikert aratott. Fehér Ferenc és Sztítás Balázs testiségének szinte sokkoló jelenléte hiteles képet nyújtott ember-ember közti kapcsolatokról, harcról, belső feszültségeikről, ezek egymásra való hatásáról. A játékban az egymás követése, egymás utánzása, a folyamatos összezsapás visszatérő elem, hol az egyik test, hol a másik kerül fölénybe, kap erőre és löki félre az útjában állót. Egyáltalán nem olyan történetet látunk, melynek egyetlen szála van ebben az üres térben, a szer-teágazó elemek közül a nézőnek kell kiválasztania azt, amelyik után elindul, engedi magát a zene ritmusa és a ritmusra mozduló, olykor deformált test után. A test elszakad a nyelvtől, jelenléte és kisugárzása fontosabbá válik, mint a köré írt történet. A nyelvtől való elszakadást, a tragikus-sal és a szórakoztatóval vegyes irányultságot a *Morgan and Freeman* című előadásban is nyomon követhetjük. Fehér Ferenc itt sem lép fel teljesen egyedül, nem bízta magát önmagára, miközben mégis az egyik leginkább kifele sugárzott életérzés az ember magára hagyatottsága és a kiszolgáltatottság. Társa most egy nagy, vörös szájú, szétálló fogú borsos bábu, együtt mozognak, együtt lélegeznek, küzdenek a túlélésért. Halálba hajszolják, majd újraélesztik egymást, és a játék tovább folytatódik. Ritmikus, sötét tónusú zene erősíti föl ezeket a társadalmi lét egészét érintő jelenségeket, melyek feltöltik a szem előtt mozgó testet. A zene is önmagában több ilyen témát szólaltat meg, melyek folyamatosan

Rendhagyó
Odüsszeusz

FOTÓ: VARGYASI LEVENTE

A legfőbb cél a közönséggel való interakció, személyes érintkezés, az emberi hibák eltűzött felmutatása

Művész bábuval
a Morgan
and Freeman
produkcióban

ismétlődnek (zene: Fehér Ferenc, Kovácsovics Dávid).

Büchner nyomán Bocsárdi László, a Tamási Áron Színház igazgatója elmondta, régóta vágyott arra, hogy a szentgyörgyi közönség is láthassa a Jel Színház *Woyzeck* adaptációját Nagy József táncos-koreográfus rendezésében. Nem szokványos előadásról van itt szó, hiszen miközben ez a tragédia általában hagyományos színpadon formába öltöztetve képződik újra, Nagy József színpadán egész mást tapasztalunk. Szavak hiányában jóízűen nevetünk. Az előadás nem a Büchner-dráma hagyományos színrevitele, csupán a mű egyes elemeit feldolgozó öntörvényű alkotás. Egy dobozzá változtatott apró színpadot látunk, deszkából összeácsolva, melyben a gigantikussá agyagozott szereplők helyzetjátékokat adnak elő. Felismerhetetlenek és félreismerhetetlenek, hisz testük-lelkük tetőtől-talpig agyaggal bevont, ruhafélékkel átkötözött. Csak úgy ömlik

Woyzeck szájából a megsárgult borsó, gondtalanul, mint valami bábu, melynek arcára örök mosolyt vágtak, szintén borsót vizel, miközben az orvos, a „Herr Maior”, valamint egy, öltözete alatt deviáns test, mint valami zombi, a fejszével és mindenféle vágóeszközzel körbe-körbe csapdos. Akár e szétgyurmázott testek, egyetlen díszlet sem stabil, a székek lábai különböző hosszúságúak, minden elem összességében olyan érzést kelt, mintha az egész színpad, sőt, a színház is velünk együtt süllyedne. Ezzel a hangulattal és formával együtt jár a szótlanság. Egyetlen ki nyilatkoztatás a „minden olyan üres és halott” mondat, amelyet különböző hangok vesznek körül. A gyilkosság utáni szituációt is felismerjük: Woyzeck felidézi, késsel a kezében hadonászva azt a pillanatot, amikor Marie, a kedvese már élettelen, és ettől a pillanattól a történetek visszafelé épülnek újra. Olyan ez, mint egy álom, melyben az elszabadult emlékezet élteti a színpadon látható marionettfigurákat. Több olyan elem, jelenet is beleépül, melyet a drámában is fellelhetünk, viszont Nagy József színpadán új értelmet nyernek ezek az epizódok. Ilyen a bicikliverseny is, mely nem csak a járművet mozgató figurák miatt válik groteszkké, hanem a jármű önmagában a humor forrása. Guberaanyagokból, deszkából, csövekből, szekérkerékből összekötözött bicikli, de ha közelebből megvizsgáljuk, az összes figurát a színpadon hasonló életérzés jellemzi. Már csak maradványaik vannak, szanaszét. Marie félrelépését nem egy fülbevaló, hanem egy almába rejtett gyűrű jelzi. Sok egymás mellé helyezett absztrakt kép emlékeztet a létezés miértjeinek megválaszolatatlanságára, a veszteséggel való folytonos szembesülésre. Egyfajta halálszínházat játszanak, sok humorral, gyerekes gesztussal, már-már a „nemjátszás” állapotáig eljutva. A Woyzeckben túlzottan is drámaivá formált adaptációkat a Jel Színház megtagadja, és eltolja a képköltészet, a tablószerű elrendezés fele. És végül, miután minden szegény tárgy és élet felszámolódik, a színpad kiürül, és a színház is felszámolja önmagát. Vastapsolunk és nevetünk, és azt mondjuk, milyen jó.

Bohócok Szintén helyzetkomikumra épül a Bárka Színház *Odüsszeusz szemeteslapáton* című tárgyanimációs előadása, mely minimális konyhai eszközök felhasználásával, olykor sablonossá redukált poénokkal mutatja be Odüsszeusz sok esztendőös menekülését. A poénokra épülő, hétköznapivá egyszerűsített szöveg mellett az előadásra a folyamatos szerepcseré jellemző, mely mindig jó lehetőség arra, hogy a színész kizökkenthesse a nézőt a beleélés állapotából. Valóban elhiszem, hogy Odüsszeusz egy bornyító és Odüsszeusz fia egy bicska, hogy a vihar a biliben szó szerint az, aminek hangzik, és hogy a fürdő-show valójában fürdőszó és a menekülő hajó inasai mindannyian csokibonbonkák. Pallas Athéné pedig spagettivel felfegyverkezve indul Odüsszeusz segítségére a vár visszaszerzéséért. A Philippe Genty és Mary Underwood rendezte előadásban számtalan, jellegzetesen magyar poén és dal hangzik el Monty Python stílusban, tele nyelvi leleménnyel, szójátékkal.

A Svájcban érkező bohóctársulat, a Baccala Clown két színésze, Camilla Pessi és Simon Fassari már a színpadon való megjelenésük pillanatában lenyűgözik a közönséget.

A Baccala Clown két színésze, Camilla Pessi és Simon Fassari
FOTÓ: HENNING JÁNOS

Mucsi Zoltán (balra) lett a fesztivál legnépszerűbb fellépője
FOTÓ: VARGYASI LEVENTE

Kézügyességük, testükkel való tudatos játékok, a közönség reakciójára való teljes nyitottságuk hibátlan cirkuszi produkciót hozott létre. Újra megtanulhatta a közönség, hogy egy tárgy nem mindig az, aminek látszik, egy létrának többféle funkciója is lehet, hangszerként is használható, és hogy egy ölelés vagy ölbeugrás nem csak a szeretet jele, hanem a siker és a maximális teljesítmény titka. A *Pss Pss* című előadás a hagyományos bohócfigurákat alkalmazta színpadra, rövidnadrág, kockás zokni, hosszú kabát, kalap, amelyen bármi megáll, és amelyből bármi előhúzható. Zenéjében, színészei rafináltságában Fellini *La Strada*jával is ve-

tekedhet akár, csupán történetükben más. Nincs történet. A legfőbb cél a közönséggel való interakció, személyes érintkezés, az emberi hibák eltúlzott felmutatása. Féltekenység, versengés, döntésképtelenség, saját javak mással való megosztása mind-mind olyan burokba tömve, mely a helyeslő vagy rosszalló nevetést generálja.

Irodalom és tánc Éles határokat lehet húzni ezek közt az előadások közt, többnyire szélsőséges pontokon mozogtak. Némely súlyos emberi problémákat visz színpadra kataraktikus módon, mások a gondtalan nevetés és a külvilágban rajzó nehézségek kizárását célozzák. Ezek köré sok más program szerveződött. Közönségtalálkozó Mucsi Zoltán színésszel, Kukorelly Endre íróval, valamint Tompa Andreával, akit *Fejtől s lábtól* című kötetéről, illetve az erdélyiség kérdéséről faggatott a közönség. A város helyet biztosított kortárs alkotók munkáinak, az azokról való kommunikációnak. Ilyen alkalom volt a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem látványtervező szakos diákjainak kiállítása a Lábas Házban. Az apró, különálló alkotások egymás mellé helyezése egy szűk térben új csodákat, új koncepciót hívott elő. Koncepcióváltás Cári Tibor és Baczó Tünde közös táncszínházi projektjei, melyeket szintén láthatott a közönség, valamint az esti színházi koncertek. A Theatre Fleas Orchestra koncertje Cári Tibor különböző előadásokra komponált zenéit építette újra és olvasztotta össze koreografált táncal. A W. H. együttes Shakespeare szonetteket adott elő formabontó módon, a szövegekre kortárs zenét komponálva.

A fesztivál szervezői a legnépszerűbb fellépőnek Mucsi Zoltánt értékelték, aki a Tein Teátrum felolvasóesten szerepelt. A legaktívabban hazatérő művésznek Csutak Magda képzőművész számít, akinek a művészetet és tudományt közelítő kiállítása is sokakat megmozgatott. Mircea Cărtărescu író közönségtalálkozóját értékelték a legnagyobb irodalmi sikernek, míg a legellentmondásosabb reakciókat kiváltó esemény Henning János és Kiss Bence *Ő is én* című közös tárlata lett.

Vajdasági reflexiók 2. – Újvidék

Múlt heti számunkban Gion Nándor író szülőfalujába, Szenttamásra kalauzoltuk el olvasóinkat, ezúttal a Vajdaság tartomány lakói együtödének otthont nyújtó város, Újvidék hangulatából igyekszik kóstolót kínálni SZŰCS LÁSZLÓ riportjának folytatása.

Újvidék igazi nagyváros, legalábbis abban az értelemben, hogy nincs az a késő éjszakai óra, amikor a központja teljesen elcsendesedjen, a járművek szinte folyamatos zaja a hetedikre is felkúszik. Viszont napközben nem tűnik annyira zsúfoltnak, elviselhetetlen levegőjűnek, mint a hasonló, néhány százezres európai települések. Igaz, csalóka lehet, hogy hétvégi látogatók vagyunk. Az viszont biztos, hogy az utca embere nyitottabb, kommunikatívabb, mint néhány esztendeje, kevesebb a le-

Horváth Futó
Hargita, Farbas
Anikó, Gion
Eszter egykori
munkahelyük
romjai előtt

szegett tekintet, s a várost reklámozó művészi igényű trikákon is természetesnek látszik a több nyelvű megnevezése Újvidéknek, Novi Sadnak, Neoplántának.

Óráknak tűnő percek Egyetlen nap persze semmire sem elég, inkább hamis következtetéseket levonni, úgyhogy inkább csak szemlélődjünk. Ami ki nem hagyható, különösen nem váradiak számára, az a Pétervárad-i erőd a Duna túlsó partján. Története a 13. századig nyúlik vissza, a mai város neveletlen ifjanc hozzá képest, s ugyan külön helységnevtáblák jelzik, a tizenötezres község teljes önállóságát már elvesztette. A folyón a csupán pár éve újraépített hídon át megyünk, a várba egysávos út vezet, részben alagútban, lámpák irányítják a forgalmat. A méretek lenyűgözőek, amint odafele a kilátás is a Dunára, a nagyvárosra. A vár falában vagy másfél tucatnyi műtermet, művészlakást alakítottak ki, ezeket helyi alkotók bérelhetik. Akad, aki kisebb galériát rendezett be, más éppen újságot ol-

vasgat, pipázgat az ihletre várva, egy másik műterem előtt álmos cirmos ásít hatalmasat. A közelben, kicsit fennebb egykor Tito elvtársnak is volt egy elegáns erődbeli rezidenciája, a marsall szeretett jól élni. Amúgy virágzik a nosztalgia, a parkoló mellett az egykori Jugoszláviára emlékeztető szuveníreket kínál egy férfi, aki azonnal érteni kezd magyarul, amikor megérti, hogy mi romániai magyarok vagyunk, sőt, árendéményt is ad a Jugoszláviát ábrázoló bögrére.

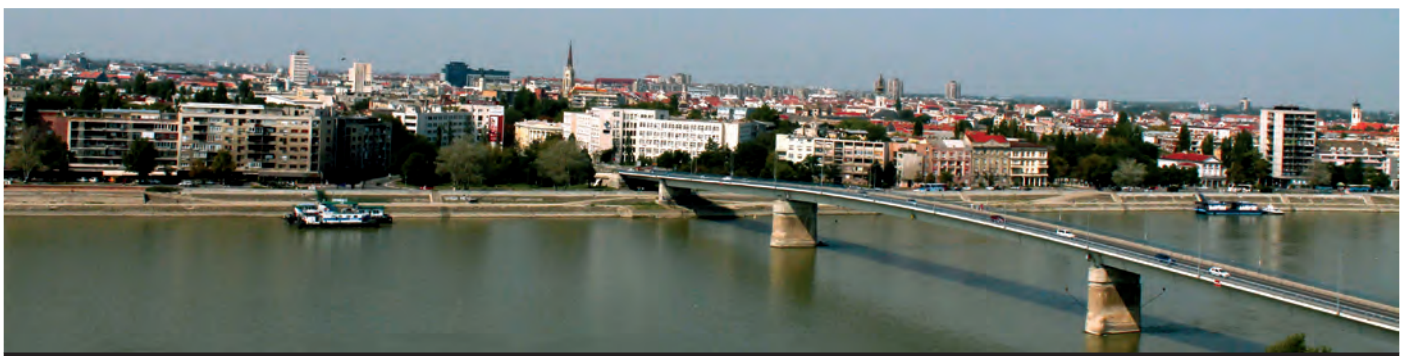
Érdekes látvány a folyóról is látszó várbéli óratorony, a percek a kismutató, az órákat a nagymutató jelzi, hogy a hajósok is láthatták, akiknek az órák fontosabbak voltak, mint a percek. Egyébként az erődbe ma egy hosszú, sötét lépcsősoron is fel lehet jutni, fogadkozunk, hogy majd legközelebb azon jövünk, de most az Óváros felkeresése előtt tesszünk egy különös kitérőt.

Médiaromok A pétervárad-i oldalon maradvá tartunk kifelé a városból, majd egy semmivel sem jelzett

A percek a kismutató, az órákat a nagymutató jelzi, hogy a hajósok is láthassák, akiknek az órák fontosabbak

Mementó
a második világ-
háborúból

Újvidék
panorámája

mellékútra fordulva máris élénk társul a közelmúlt történelme, pontosabban az Újvidéki Televízió romjai. Házigazdánk egykor valamennyien ott dolgoztak, az akkoriban modern komplexumban, melyet 1999 májusában romboltak le a NATO légitámadásai. Szerencsére itt hallgattak a figyelmeztetésre, s idejében kiürítették. Az egykori főbejárat csak a részben épen maradt márványlépcső alapján azonosítható be, hátul besétálunk az üres stúdióba, mutatják a magyar szerkesztőség romjait is, másfél évtized alatt sem a komplexum újjáépítésével, sem lebontásával nem próbálkoztak. Megmaradt emlékműnek. Ha nem látnám a tévé egykori udvarára hordott szemétkupacokat, azt hihetném, csak pár napja hulltak ide a bombák. Néhány méternyi filmszalagot is találunk a földön. A látvány torokszorító, van, aki nem is akar, nem is tud most kiszállni a kocsiból.

Vén tamburással Európába

Vissza az eleven városba egy másik hídon megyünk, előtte egy szerb milliomos magántemploma, majd a híd előtt pár száz méternyi alagút, a bombázások idején oda húzódtak be Milosevics csapatai. Most békésebb kép fogad, túloldalt a „pesti oldalon” sok száz strandoló élvezi a parton a késő nyári napfényt.

Tovább haladunk a sugárúton, elhangzik közben, hogy a közelben működött kávézó a világban ma legismertebb szerb, Novak Djokovic teniszbajnok. Mi viszont egy magyar nevű utcán parkolunk le, Pap Pál nevével ellentétben nem egyházi sze-

Óvárosi idill Újvidéken

A SZERZŐ FELVÉTELEI

A görög-keleti püspöki palota

Most béke van, hallgatólagosan Koszovó elvesztéséhez is beletörődtek, inkább azt remélik, hogy 2020 körül megadatik számukra az európai uniós tagság is

mély volt, hanem egy szerkesztőként is tevékenykedő illegalista kommunista, akit az olaszok végeztek ki a második világháború éveiben. Immár gyalogosan elhaladunk a református templom mellett, látjuk a zsinagógát, odébb viszont már csak a járdán kirajzolt körvonalait az egykori örömeny templomnak, amit a hatvanas években bontottak le. Annyi időnk még van, hogy elsétáljunk a város legrégebbi utcájáig, majd az egyik templom tövében pihenünk meg a Berlin kávézóban.

Egy ódon ház előtt öreg katona üldögél, öltözet a szerb egyenruha és valamiféle népi viselet különös keveréke, s egyetlen húrral bíró hangszerén önmagát kísérve egyko-

ri szerb hősöket idéz fel bús, elnyújtott éneke. A városban, amelyet valakik folyton fel akartak szabadítani, sok vért kiontva békét teremtő szándékkal békétlenséget előidézni. Most béke van, hallgatólagosan Koszovó elvesztéséhez is beletörődtek, inkább azt remélik, hogy 2020 körül megadatik számukra az európai uniós tagság is. Az ország, legalábbis a Vajdaság mai képe alapján sokkal inkább meg is érdemelné, mint 2007-ben Románia és/vagy Bulgária. A szerb veterán előtt gyűl az apró, s a kisebb címletű bankók. Hiszen a dicső múlt még ma is fontos, ezt mi is tudjuk, ugye, de azért az öreg tamburás hangját lassan elnyomja a vasárnap déli színes forgatag zaja.

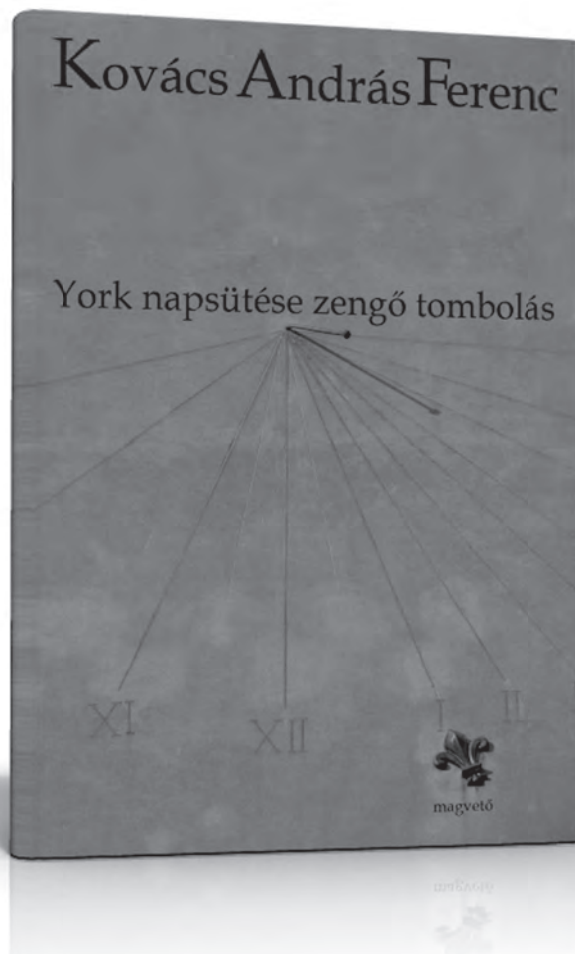

Végl László író, házigazdánk a pétervárad-i erődből néz le a városra

Minden: semmi

Metsző kritika jelent meg június folyamán Kovács András Ferenc frissen kiadott kötetéről a *York napsütése zengő tombolásról* a *Népszabadság* hasábjain. Szerzője Svébis Bence röviden a következők miatt marasztalja el a kötetet és a szerzőt: érhetetlen (túl sok a szövegeken túli hivatkozás, idézet, parafrázis), a versek önmagukban nem is érthetőek, a szerző kiismerhetetlen, költői eszközei ráégttek, szerepei önismétléssé váltak, a három évtizednyi, két részre tagolt verstermést egy kötetbe szerkeszteni pedig indokolatlan. „KAF tehát képtelen megújulni, és ami a kezdetekkor még izgalmas és jóleső formai játék volt, az az idők folyamán modorosságba csapott át. A rengeteg kultúrtörténeti utalás és a széles formai tudás már inkább csak az intellektuális fölény fitogtatása, mintsem bravúr. Egy letűnt kor nosztalgikus és erőnek erejével fenntartott, idejétmúlt megszólalása, mely nem hajlandó észrevenni, hogy a világ változik, és eljárt felette az idő. Túl kéne lépni ezen, hagyni, hogy lehulljon a kultúra, mint ruha / másról a boldog szerelemben” – ez Svébis Bence üzenete. A kritikus téved és nem ért – tévedése és értetlensége szomorú és bizonyos értelemben drámai. Téved, amikor a szerzőt keresi, és kéri számon a számtalan álarc alatt, mögött. Van ilyesfajta feltárló, önreprezentáló irodalmi nyomvonal is, valóban – de a Kovács András Ferencé nem ez. Ezekben a szövegekben még akkor sincsen ott a szerző, ha egyébként ott van életrajzi utalásokban, azonosítható valós tényekben, mozzanatokban. (Kínos, de zárójelben fel kell tenni a kérdést: ki kényszerítheti bármire is a szerzőt? Miféle diktátum az, hogy valahol feltétlenül lennie kell?)

Egy bizonyos lírai én, vagy lírai ének felépülnek és leépülnek ezekben a versekben – ez azonban más típusú referencia. Semmiképpen sem ígérnek semmiféle „igazit”, „egyed-
dit”. Ez a kötet (és Kovács András Ferenc egész munkássága) a kritikai közhiedelemmel ellentétben nem a

szerepek érvényességéről, a szerepcserék-variációk sokféleségéről hanem mindennek a lehetőségéről szól. Igen, arról a tragédiáról, egzisztenciális tényről, hogy a név, a hang, a szöveg, de még a test mögött sincs semmi. Eddig a semmiig jut el, egyre radikálisabban, önmagához is egyre kíméletlenebbül Kovács András Ferenc, kemény munka ez. „Mínuszban írok és mínuszban élek” – csak így lehet. Kevesen képesek erre a feladatra, érthető, hogy az *Orpheusz ismét alászállt* Gyimesi Évának

ajánlja a szerző, és ebben az alászálló szövegben hangzik el a kijózanító, varázstalanító figyelmeztetés „a vers nem élhet senkiben tovább- mert nála nincsen semmi ostobább”. „A versnek nincs teremő nincse sem”. Borzasztó, nagyon is érthető mondatok, parafrázisokon innen és túl. A kulturális utalások értése, követése ezt nem másítja meg, nem enyhíti, csak pontosítja.

A lét: nem lét, a születés: halál. Ez a logikai rendszer, amivel Kovács András Ferenc szembesít kíméletlenül. A szerzői szerep nem kedves, és nem kedvelhető, hanem vállalt kegyetlenség: „úgy döntöttem, hogy író leszek” – íme ennyi az írói önleleplezés. Nem kell ismernünk a Shakespeare parafrázist, ahhoz, hogy féljük ezt a mondatot.

Hosszú tanulmányban lenne érdemes vitatkozni Svébis Bence amúgy bátor és érteni akaró írásával. Például végiggondolni azt, miért nem érti ma Budapesten azt, hogyan ékelődik egymásba 1959, Harag színháza, Szatmárnémeti és 2014 Marosvásárhelye, a Kornisa. Miért nem nyílnak ki előtte ezek az aprólékosan és érzékletesen megteremtett (rekonstruált?) világok, miért nem működik számára ez a sajátos erdélyi lírai-társadalom történet. (Ez az érzékletesség és érzékiség KAF igazi, saját, utánozhatatlan eszköze. Azért csak az övé, mert őáltala megélt és versebe vitt. Élés-líra, így címkézném.) Erre a részletes tanulmányra itt most nincs tér. Hadd hívjuk fel inkább az olvasó figyelmét arra, hogy ennek a kötetnek a címe is játék, feladvány, vers. York napsütése zengő tombolás – KAF a kötetben is kínál egy ehhez hasonló „horizontális haikut”, fogadjuk el ezt is akként. Olvassák ezt a sort-sorokat, olvassák ezt a kötetet, olvassanak verset. Játsszanak, gondolkodjanak. Nincs más mentség, nincs mentség.

KOVÁCS ANDRÁS FERENC: *York napsütése zengő tombolás*. Magvető, 2014, Budapest

PARÁSZKA BORÓKA

Kult Card bérlet Temesvár

Vedd kézbe a kultúrát! Ezzel a jelmonddal hirdet bérletet a 2014/2015-ös évadra a temesvári magyar színház. A KULT Card bérlet tulajdonosai nem csak kedvezményezettjei az idei évadnak, de a bérlet megvásárlásával aktívan támogatják a színház működését, illetve a város kulturális életének pezsgését.

A **KULT Card** nem pusztán egy egyszerű színházbérlet. A kölcsönös barátság és tisztelet jele, ahol belépőt biztosítunk az évad 5 nagytermi bemutatójára és féláras jegyet a színház minden más nagytermi, stúdió és bábelőadására. Mindemellett, a bérlet tulajdonosai az idén is megrendezésre kerülő Temesvári Eurorégiós Színházi Találkozó meghívott előadásaira is féláron válthatnak jegyet, illetve bérletet. A megvásárolt bérletek árából összegyűlt összeget az évad végén megrendezésre kerülő díjátadóra fordítjuk, ahol a helyi sajtó, a társulat és a bérleteseink által megszavazott Évad színésze és színésznője kerül kitüntetésre. Ilyen értelemben véve az érdeklődők a bérlet megvásárlásával kedvenc színészüket és színésznőjüket támogathatják.

A **KULT Card** bérlet ára 100 Ron. Érdeklődni, valamint bérletet váltani szeptember 10-től lehet a temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház jegypénztárában (cím: Alba Iulia utca, nr.2), hétfőtől péntekig, délután 16 és 19 óra között.

Kolozsvári
Állami
Magyar
Színház

Georges Feydeau – M. Desvallières

Vidéki jegyesek

Rendező: Alexandru Dabija

ORSZÁGOS BEMUTATÓ: szombaton, október 4-én este 8 órakor

KÖVETKEZŐ ELŐADÁS: szerdán, október 8-án este 8 órakor
A Kolozsvári Állami Magyar Színház nagyszínpadán

www.biletmaster.ro